

Зок 1
1844

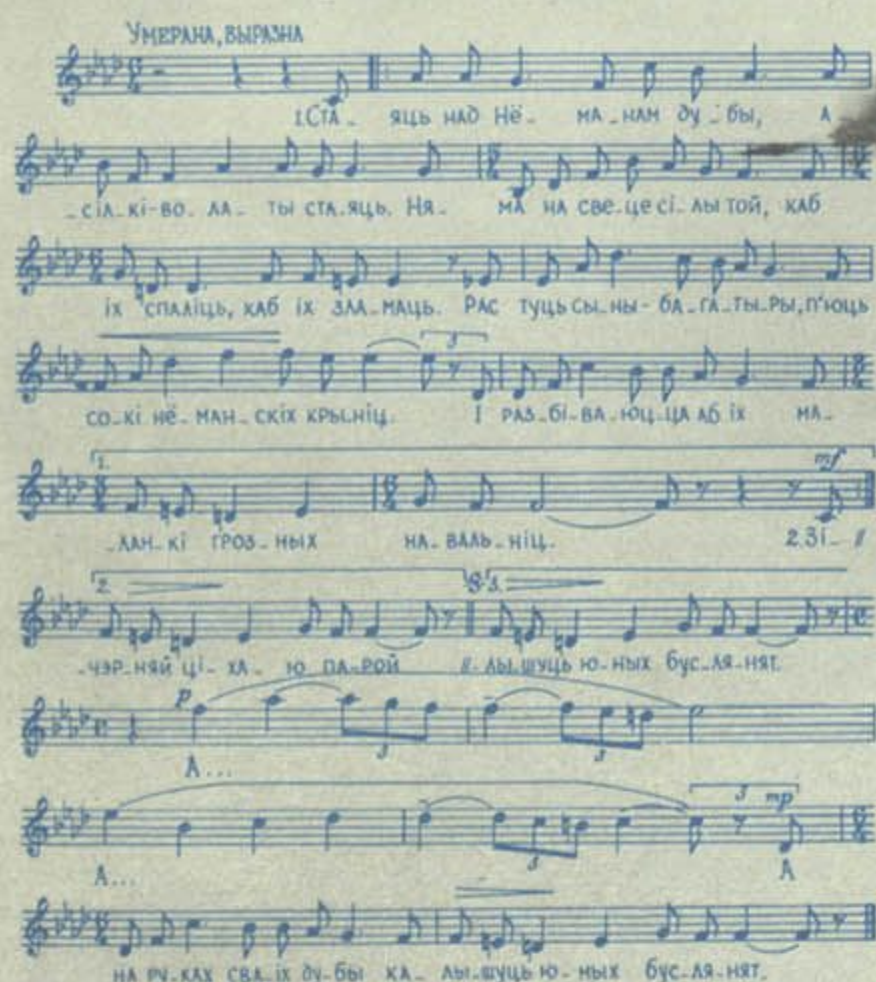
2498220
80

**работніца
і сялянка**

10

1974

+ прылож.

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка

№ 10 КАСТРЫЧНІК
1974

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

© «Работніца і сялянка», 1974 г.

СТАЯЦЬ НАД НЁМАНАМ ДУБЫ

Словы Адама РУСАКА

Музыка Ігара ЛУЧАНКА

1. Стаяць над Нёманам дубы,
Асілкі-волаты стаяць,
Няма на свеце сілы той,
Каб іх спаліць, каб іх зламаць.

Растуць сыны-багатыры,
П'юць сокі нёманскіх крыніц,
І разбіваюцца аб іх
Маланкі грозных навальніц.

2. Зімой і летам, дзень і ноч
Дубы вартуюць родны край,
Над імі лётаюць буслы,
А каля іх квітнее гай.

А як збярэцца карагод,
Узідзе месяц над ракой,
І песню слухаюць дубы
Вячэрняй ціхаю парой.

3. Стаяць над Нёманам дубы,
Асілкі-волаты стаяць,
Няма на свеце сілы той,
Каб іх спаліць, каб іх зламаць.

Вясна расквеціла сады,
І шэпча вяз каля прысад,
А на руках сваіх дубы
Калышуць юных буслянят. } 2 разы

3 ОК-1
1844

Пяцігодка і мы

У НАШЫХ Дзяглях прывыклі, што камбайнер жанчына. Два-наццаць гадоў выходжу на жніво ў гэтай пасадзе, а да таго тры гады працавала памочнікам. Але бывае, што паеду куды-небудзь і ў адказ на нечае пытанне назавуся камбайнерам. Бачу — не верыць чалавек: як гэта — жанчына, ростам невялікая, камплекцыяй драбнаватая, на такой адказнай мужчынскай рабоце?

Кажу, што прывыкла да сваёй нялёгкай працы, спраўляюся, паколькі вопыт ужо ёсць, і спрыт, і ўпэўненасць. А сама думаю: напэўна, словы мае не вельмі гарачыя, калі хтосьці сумняваецца ў іх шчырасці. І тады мне хочацца ўзяць недаверлівага чалавека за руку і прывесці на хлебную ніву ў першы дзень жніва. Нават чалавек, далёкі ад хлебаробскай працы, зробіць гэтак жа, як мы, камбайнеры: сарве вусаты каласок, разатрэ яго ў далоні і паспытае на зуб зерне новага ўраджаю...

Вялікая сіла тоіцца ў хлебным зярняці. Чула я неяк раз пра зярняты, знойдзеныя археолагамі. Сотні гадоў праляжалі ў зямлі — і не страцілі ўсходжасці. Дык ці не гэтая добрая і магутная сіла жыцця, закладзеная ў хлеб, нараджае зямное прыцяжэнне, якое назаўсёды прыкоўвае хлебараба да зямлі?

Зараз на дварэ гаспадарыць восень — упрыгожыла лес на свой густ, нарыхтавала ў запас шчодрый дары зямлі, падлічыла багацце новага ўраджаю. Але камбайнер усё яшчэ жыве жнівом — мінулым і будучым. І доўга яшчэ будзе ў думках крочыць па жэтай ніве, успамінаць цяжкія ўчасткі, аналізаваць памылкі, зноў перажываць шчаслівыя хвіліны.

Хлеб толькі тады хлеб, калі ён не на полі, а ў засеках. Ёсць нейкая заканамернасць у тым, што галоўнай фігурай на ўборцы становіцца камбайнер. На ім галоўная адказнасць. Адказнасць гэтая расце з кожным годам, бо ад жніва да жніва расце ўраджай. Сёлета ў саўгасе «Беларусь» сабралі 35 цэнтнераў збожжа з гектара. Калі я толькі пачынала працаваць камбайнерам, намалочвалі з гектара сама больш 10 цэнтнераў.

Вялікі хлеб не родзіцца сам. Ён створаны калектыўнымі намаганнямі многіх людзей. Мікалай Бойка і Васіль Грыцук, трактарысты, падрыхтавалі глебу, Фядора Саўчук і Праскоўя Карнялюк

Яўгенія Іванаўна Ушкар.

СМАК ХЛЕБА

засявалі поле, аграном-насеннявод Вера Грачанік старанна правярала насенне. Самы аўтарытэтны аграном, дырэктар нашага саўгаса Аркадзь Аляксеевіч Сяргейчык, кіраваў стратэгіяй сяўбы. І, зразумела, нельга ўявіць уборку без камбайнераў Анатоля Андраюка, Фёдора Магіркі, Шавая Карымава, Мікалая Бойкі, шафёра Мікалая Андраюка. Заўсёды побач з намі на ўборцы сакратар партыйнай арганізацыі Пётр Мікалаевіч Макарук. А колькі сардэчных «дзякуй» чула наш повар Люба Грыцук, якая два разы на дзень карміла нас у полі. Ураджай — клопат агульны, а адказвае за яго кожны паасобку.

Збожжа сёлета спела амаль без сонца. Даждзю, даждзю, даждзю. Уборка зацягнулася. Кожны дзень мы з трывогай слухалі прагноз: які яшчэ сюрпрыз прынясе надвор'е, якую нечаканасць? Дорага, вельмі дорага цанілася пагодлівая хвіліна. Ад ранішняй і да вячэрняй расы працавалі камбайны. І з гонарам выйшлі з бітвы: своечасова ўбралі збожжа не толькі ў сябе, але і дапамаглі гаспадаркам Баранавіцкага раёна. Небывалы ўраджай дала сёлета наша Брэстчына — мільён тон хлеба. У тым мільёне 400 тон намалочана маім камбайнам. Усё часцей і часцей даводзілася разгружаць бункер. Не паспееш праехаць, а ў акенцы «Нівы» ўжо відаць высокі ўзровень зерня.

З важкім коласам працаваць прыемна, хоць і цяжка, асабліва ў такое надвор'е, як гэтым летам. Камбайнер павінен ведаць поле, як свае пяць пальцаў: дзе ўзгорачак, дзе лагчынка, дзе камень ляжыць. Я, здаецца, добра вывучыла свае палаткі і ўсё-такі яшчэ і яшчэ раз прыглядаюся да іх перад пачаткам вялікай работы.

А то як іншы раз бывае? Мы ведаем, што час на жніве дарагі, рамантуем камбайны перад выходам у поле — ніхто не хоча прастойваць. І ўсё-такі здараюцца паломкі ў самы адказны час. Я лічу, што паломак можна пазбегнуць, калі рыхтаваць машыну яшчэ зімой, загадзя. Перабярэш кожны вузел сваімі рукамі «ад іголки да ніткі» — непрыемных сюрпрызаў на жніве не будзе.

Год на год не выпадае. Гэты сезон я

адпрацавала на «Ніве». Выдатны, надзейны, зручны камбайн. Утульная кабіна, добрая вентыляцыя, шырокі агляд. Раней працавала ў камбінезоне, прыходзіла з работы ўся запыленая, дачкі смяяліся: «У цябе, мама, толькі вочы блішчаць». А сёлета камбінезон не спатрэбіўся, бо пыл у кабіну не пранікае. Дачкі мае палюбілі «Ніву», я ім шмат пра яе расказвала, калі вечарам яны страчалі мяне на парозе дома нязменным пытаннем: «Колькі сёння намалачыла?»

Гэта не толькі «ўнутрысямейная» ўвага. Бачу, як высока ўзняты ў нашы дні аўтарытэт камбайнера. У час жніва ўсе пільна сочаць за работай на палях, віншуюць пераможцаў спаборніцтва. Мы з гонарам читалі віншаванні Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі героям жніва — перадавым камбайнерам рэспублікі, Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР аб узнагароджанні ганаровымі граматамі лепшых камбайнераў. Мы віншавалі майстроў уборкі ўраджаю 1974 года з прысуджэннем гэтага ганаровага звання. Сіла сацыялістычнага спаборніцтва на палях была не ў асобных рэкордах, а ў масавым авалоданні перадавымі метадамі, у максімальным павелічэнні чыстага рабочага часу, калі камбайнер застаецца адзін на адзін з нівай.

І так хацелася, каб урачыстасць і адказнасць камбайнерскай работы западалі ў душы і сэрцы нашай будучай змены. У сэрцы тых, хто павядзе заўтра камбайны па ніве, якая будзе яшчэ багацейшая, чым сённяшняя. Ад душы хочацца, каб месцы ў кабінах камбайнаў займала больш жанчын.

У суседнім саўгасе «Раганнянскі» адкрыла сваё першае жніво малады камуніст Вера Панятоўская. Разам са старшым камбайнерам Рыгорам Балтрамеюком яна ўбрала камбайнам «Колас» 120 гектараў збожжа і намалачыла 400 тон зерня. Вера працавала раней на ціхай і спакойнай пасадзе ў бібліятэцы. Але стала трактарысткай, а цяпер вось села за штурвал камбайна.

Успамінаю сваё першае жніво. На руках двое дзяцей — муж пакінуў у самы цяжкі час. Тагачасны дырэктар саўгаса прапанаваў майму бацьку: «Ты, Іван

ВІСНІК
1975
10
1844

Рыгоравіч, паглядзі дзетак, а яна няхай на камбайне папрацуе». Вось і стала для мяне поле не толькі месцам работы, але і доктарам: лячыла мае душэўныя раны, дапамагло стаць на ногі. Справілася з работай, бо жыло ў маёй душы вялікае жаданне даказаць, што магу я, жанчына, і з мужчынскай працай асвоіцца, і дзяцей выгадаваць.

Гэтай зімой я трапіла ў бальніцу на аперацыю. І што, вы думаеце, было самым страшным? Што ўрачы забароняць працаваць на камбайне. Нізкі ім паклон, дактарам, вылечылі мяне, і я зноў выйшла ў хлебнае мора на сваёй «Ніве».

Кажуць: «залатое поле, залаты дождж, залатыя горы збожжа на таках і сховішчах». І сапраўды, зерне — гэта золата, бо ў ім велізарнае багацце — чалавечая праца, энергія, радасць перамогі над стыхіяй.

Мы купляем хлеб у магазіне па самай таннай у свеце цане. Але няма цаны гэтаму хлебу для тых рук, што вырастцілі яго.

Яўгенія УШКАР,
камбайнер саўгаса «Беларусь»

Жабінкаўскі раён.

Камбайнер саўгаса «Раганнянскі» Вера Панятоўская са сваім напарнікам Рыгорам Балтрамеюком.
Фота В. Германа.

У КАЛІДОРЫ было людна: скончылася змена ў будаўнікоў.

Разбіўшыся па групах, яны ажыўлена размаўлялі, курылі, смяяліся. Нізавошта не падумаў бы, што гэтыя хлопцы і дзяўчаты прыйшлі сюды пасля працы: вясёлыя, дасціпныя, акуратна апранутыя. Хіба толькі твары крыху стомленыя. Зіна Ляховіч стаяла ўбаку. Вялізныя цёмныя вочы пазіралі неяк засяроджана. Да яе звярнуліся дзяўчаты, нешта запыталіся. Яна задуменна адказала, тыя засмяяліся, але больш не чапалі. Было бачна, што зараз Зіна не з імі.

Яе паклікалі ў партком. Сакратар партыйнай арганізацыі ўпраўлення Віктар Фёдаравіч Ходар нешта ціхенька гаварыў. Зіна слухала, ківала галавой.

Пасля пасяджэння бюро прысела ў калідоры на крэсла, сказала, шчаслівая:

— Рэкамендавалі ў партыю аднагалосна!

Праз хвіліну ўскочыла:

— Не, не магу сядзець. Пайшла куды-небудзь!

Невялікага росту, мініяцюрная, худзенькія рукі з прыгожымі тонкімі пальцамі, на пазногцях акуратны манікюр. Нейк не верылася, што Зіна Ляховіч васьм ужо сем гадоў працуе мулярам і што мы з ёй знаёмыя не адзін-два дні, а некалькі месяцаў. Праўда, знаёмства дагэтуль было завочным.

Насупраць нашага дома будаўнікі пачалі закладваць фундамент новага. Праз некаторы час на пляцоўку прыйшлі муляры, і дом пачаў расці, нібы ў казцы. Калі-нікалі я назірала за работай дзяўчат-муляраў: яны здаваліся такімі маленькімі ў параўнанні з гмахам-асі-

ПА СУСЕДСТВУ З

кам. Была сярод іх і Зіна Ляховіч.

Працуе Зіна ў брыгадзе Аляксандра Мікалаевіча Кавалеўскага. З вялікай цеплынёй і павагай расказвае яна пра сваю брыгаду. Колькі будынкаў разам узводзілі! Школы, інтэрнаты, жылыя дамы.

— З Аляксандрам Мікалаевічам нам вельмі пашанцавала, — кажа Зіна. — Тры гады нязменны брыгадзір. Колькі ён ведае! І нас вучыцца прымушае!

Зіна гаворыць хутка, у пачварджэнне сваіх думак энергічна ўзмахвае рукой. Здаецца, што ёй цяжка сядзець на адным месцы, што ёй увесь час трэба рухацца, нешта рабіць.

— Наша брыгада муляраў — комплексная. З нядаўняга часу пачалі працаваць па метаду Злобіна. Вельмі прагрэсіўны метада! Самі сталі гаспадарамі на будоўлі. Эканомім раствор, кожную цагліну, жэлезабетон. Тэмпы працы сталі проста небывалыя. Канечне, галоўны наш клопат — якасць работы. Трэба, каб яна была выдатная...

Размаўляючы з Зінай вельмі лёгка. Быццам знаёмы з ёй даўным-даўно. Такая яна шчырая, непасрэдная. Можна таму гэтак цёпла гаварылі пра яе таварышы па працы.

Зіна нарадзілася і вырасла ў вёсачцы на Гомельшчыне. Там і васьм класаў скончыла. У бацькоў, акрамя яе, — яшчэ трое дзяцей. Дзяўчынцы вельмі хацелася хутчэй стаць самастойнай, пачаць працаваць, дапамагаць бацькам. І яшчэ яна

марыла аб далёкіх, незнаёмых гарадах.

— Будаўніком я стала не выпадкова, — успамінае Зіна. — Яшчэ ў школе надумалася. А васьм прафесію муляра набыла выпадкова...

Разам з сяброўкай яна прыехала паступаць у Мінскае тэхнічнае вучылішча № 55 будаўнікоў. Тут упершыню арганізавалася дзявочая група муляраў. Ёй прапанавалі пайсці туды. Зіна падумала і... згадзілася. Праўда, некаторыя адгаворвалі: муляр — гэта, маўляў, прафесія мужчынская, цяжкая, на сонцы ды на марозе.

— Пастаіш дзень-другі, папакладзеш цагліну да цагліны — і сама папросішся, каб у іншае месца перавялі, — даводзіла сяброўка, якая паступіла на аддзяленне маляроў-аддзелачнікаў.

— Тады да цябе ў брыгаду папрашуся, — адказала Зіна.

Цяжка было маленькай руцэ трымаць шурпатую цагліну. Апыхалі пазбіваныя пальцы. Хацелася плакаць. Ёй жа толькі-толькі пятнаццаць споўнілася!

Пасля вучылішча ўвесь выпуск дзяўчат-муляраў накіраваўлі ў першы будаўнічы трэст. Вы толькі ўявіце сабе, як сустрэлі маладзенькую дзяўчыну-муляра ў брыгадзе! Будаўнікі — народ дасціпны, за вострым словам у кішэню не лезуць. Яна адказвала на жарты, смяялася разам з усімі, а дома расцірала апухлыя рукі і думала: васьм пабачыце, не горш за вас працаваць буду!

Ішоў час. Зіна ў брыгадзе стала сваёй, пачала выконваць, а потым і перавыконваць норму. Ёй даверылі весці кладку. Цагліны ў руцэ палягчэлі, некуды знікла стома. Зараз у брыгадзе Кавалеўскага яна на раўні з мужчынамі працуе, мае трэці разрад. Глядзіш, як пад яе рукамі расце сцяна дома, з якой лёгкасцю двума пальчыкамі бярэ яна цагліну, як лоўка і прыгожа ў яе ўсё выходзіць — і міжволі ўспамінаеш Зініны словы:

— Некаторыя кажуць, быццам праца будаўніка — брудная. Няпраўда гэта. Наша праца — прыгожая. Магчыма, цяжкая, але вельмі цікавая. Усе дзяўчаты, што разам са мной закончылі вучылішча, і зараз працуюць па спецыяльнасці.

Ёй прапаноўвалі іншую работу: нейкі час Зіна Ляховіч працавала метадыстам вытворчай гімнастыкі, была сакратаром камсамольскай арганізацыі ўпраўлення. Але засумавала, папрасілася зноў у сваю брыгаду.

Калі вучылася ў ГПТВ — захапілася лёгкай атлетыкай. Неўзабаве ўвайшла ў зборную каманду трэста, два гады была чэмпіёнкай горада сярод дзяўчат па бегу на кароткія дыстанцыі. Праз спорт стала камсамольскай актывісткай: яе абралі ў склад камітэта камсамола трэста, даручылі спартыўны сектар. Зіна паспявала ўсюды, яе энергія можна было пазайздросціць.

Магчыма, такому яе стану, калі, здаецца, васьм-васьм паля-

Ніна МАЦЯШ

Тры песні

Колькі песень ты, мамачка, некалі ведала,—
мора!
Калі рэдка спяваецца,
мусяць яны забывацца...
А тры песні твае
не канчаюцца нават у горы:
Песня працы,
Яшчэ — песня працы,
І зноў — песня працы.

Паг Салігорскам

Горы, горы пароды. І адразу няпроста дацяміць,
Што за дзіва, чаму тут, як бэз нерасцвілы, адны,
А другія — аж колка вачам, так ружова, жаўцява,
Так праменна ўстаюць над зямлёю яны.

І спакусіцца, і, як на рыб залатых, аблачына
Невад ценю свайго асцярожна закіне на іх,—
Ды тускнеюць, цямнеюць, ліловеюць горы няўстрымна,
Ды, як мроіва, ззянне выслізгвае з невада ўміг!

...Ці такім ты здаешся любімай табою жанчыне,
Якім бачышся мне ў сонцы зрэнак маіх!

Не сніся мне. Навошта снішся мне!
Усё між намі выяснена, вырашана,
І пра ўгавор наш помню я і ў сне.
Не сніся мне.

А стрэч не пазбягай. Не бойся стрэч.
Цябе маёй пяшчотай не абражу я,
Рук не ўскладу на шалі тваіх плеч.
Не бойся стрэч.

Насупраць сядзем. Ты ўсміхніся мне.
І я ў адказ, спакойна і нязмушана.
Пра ўгавор наш помню я і ў сне...
Не сніся мне.

ВОБЛАКАМІ

ціш, быццам птушка, спрыяла
сустрэча, якую дзяўчаты, часам
самі сабе не прызнаючыся,
чакаюць з заміраннем сэрца...

Іхнія інтэрнаты стаялі насупраць адзін аднаго. Яны сустрэліся на вечары, разгаварыліся. І прыемна здзівіліся: колькі ў іх аднолькавага! Мікалай таксама будаўнік. Як і Зіна, скончыў ГПТВ, толькі на год пазней. Як і яна, працаваў у першым будаўнічым трэсце, захапляўся спортам. Пасля пайшоў службы ў армію, і ў Мінск два гады прыходзілі ад яго пісьмы. Нядаўна звольніўся ў запас, і яны пажаніліся.

— Абавязкова будзем вучыцца, — гаворыць Зіна. — Раней у мяне ў галаве нейкая каша была, ніяк не магла выбраць, у які інстытут паступаць. (Дзесяцігодку яна скончыла вячэрнюю.) Зараз цвёрда вырашыла: пайду на геаграфічны, ва ўніверсітэт. А Мікалай — у дзесяты клас. — І, махнуўшы, нібы ў пацвярджэнне, рукой, працягвала:

— Зараз не вучыцца проста немагчыма. Да нас у брыгаду нядаўна дзесяць чалавек з ГПТВ прыйшлі — і адразу падалі дакументы ў вячэрнюю школу.

Хаця зараз ёй па ўсёй логіцы падзей пара ўжо стаць сталым і паважным чалавекам: сям'я, кватэру вось-вось павінны атрымаць, але яна не мяняецца. І камсамольскай работай займаецца, і спорт не забывае. Зіна — член бюро камса-

мольскай арганізацыі трэцяга будаўнічага ўпраўлення, член камітэта камсамола трэста. Таварышы абралі яе дэлегаткам на XXV з'езд камсамола рэспублікі. Аб гэтай падзеі ў сваім жыцці яна расказвае натхнёна, з захапленнем.

— Дні работы з'езда запамню назаўсёды. Здаецца, калі б спыталіся: «Ці здолееш адна дом пабудаваць?», адказала б: «Здолею!»

Яна калектывістка па натуре. Дзяўчаты прыгадалі такі выпадак. У сямейнае свята, Дзень будаўніка, пайшлі Зіна з Мікалаем у парк імя Чалюскінцаў. Прыбраліся, настрой прыўзняты. Ішлі і марылі правесці ўвесь дзень удваіх. А ў парку да яе сяброўкі звярнуліся па старой звычцы:

— Зіна, выручай, няма каму эстафету бегчы!

І раптам, агледзеўшы яе і Мікалая, спахапіліся:

— Але ж вы гуляць сабраліся! Вунь якія прыгожыя...

Мікалай глянуў на жонку: яе вялізныя цёмныя вочы загарэліся.

Падштурхнуў ціхенька:

— Ну што мне з табой рабіць, бяжы!

І Зіна бегла эстафету, а потым радавалася: жаночая каманда іхняга трэста заняла першае месца.

Сталыя жанчыны ўшчувалі яе:

— Зінаіда, ты ж не дзяўчынка, замужняя жанчына.

А яна ведае, адчувае, што палюбіў яе Мікалай менавіта за

Муляр Зіна Ляховіч.

Фота У. Вяхоткі.

гэтую непаседлівасць, няўрымслівасць, маладосць. І што за свой характар спадабалася яму: незалежны, баявы. Ды і сам Мікалай такі: нездарма тады, шэсць гадоў назад, яны зрабілі «адкрыццё»: як многа ў іх агульнага!

...Ажыла будоўля. Я ўглядаюся ў постаці муляраў, хачу знайсці сярод іх Зіну. Але не бачу яе. Можна кладзе ўнутраныя сцены, а можна працуе на другой змене. Дом расце ўва-чавідкі. Хутка муляры закончаць сваю работу. Ім на змену прыйдуць сталяры, аддзелачні-

кі, сантэхнікі. Я буду сведкам, як у гэтым доме, які і мне стаў родным, пачнуць сяліцца першыя жыхары. Яны ўдыхнуць у яго цяпло і жыццё. І будзе вельмі добра, калі ўдзячным словам успомняць тых, хто гэты дом будаваў у мароз і дождж, на сонцы і ветры. Зіна Ляховіч са сваёй брыгадай прайдзе на іншы аб'ект. Яшчэ невядома, што яны пачнуць будаваць: школу, клуб ці жылы дом. Але ўпэўнена ў адным: шмат дамоў пабудуе яна за сваё жыццё!

М. КАНСТАНЦІНАВА

Набыць моднае паліто ці элігантны касцюм, прыгожы капялюш ці добрыя басаножкі — вельмі нялёгкае справа. Асабліва ў разгар сезона. У чым жа справа? Мо ў магазінах пустыя паліцы? Ці можа фабрыкі скарацілі выпуск неабходных рэчаў? Ні тое, ні гэта... Дык у чым жа справа? Давайце разбірацца разам. Вельмі сур'ёзную і своечасовую размову аб якасці тавараў народнага ўжытку пачаў часопіс «Работніца і сялянка». Хачу падзяліцца некаторымі думкамі, якія хвалююць гандлёвых работнікаў.

Можна назваць сотні сапраўды добрых рэчаў, што выпускаюць многія беларускія фабрыкі, заводы, аб'яднанні. Вялікім попытам у рэспубліцы і за яе межамі карыстаюцца вырабы з лёну. Добрыя тканіны выпускае Аршанскі льнокамбінат, калектыв якога змагаецца за павелічэнне выпуску прадукцыі выдатнай якасці. Але давайце звернем увагу на тое, што псуе настрой пакупніку і прадаўцу, б'е па аўтарытэту і па кішэні таго ці іншага прадпрыемства.

Праблема першая — за апошні час у гандлі нашай рэспублікі павялічваюцца запасы адзення, абутку і трыкатажных вырабаў. Рост запасаў гэтых тавараў значна апярэджае тэмпы іх рэалізацыі. Не падумайце, што «мёртвым грузам» асядаюць добрыя вырабы. Якраз наадварот. Нярэдка мы вымушаны выклікаць на аптovyя гандлёвыя базы прадстаўнікоў прадпрыемстваў і весці вельмі непрыемныя для абодвух бакоў перагаворы.

Калісьці мы радаваліся вырабам Мінскай трыкатажнай фабрыкі «Прагрэс». Але прадпрыемства здае заваяваныя пазіцыі, пачало парушаць спецыфікацыі па фасонах, расфарбоўках, размерах і ростах. Толькі мінская трыкатажная база «Белгандальадзенне» вярнула фабрыцы вырабаў на 123 тысячы рублёў. За паўгода! Штрафныя санкцыі за гэты перыяд узраслі ў параўнанні з аналагічным перыядам мінулага года больш як у чатыры разы. Прадукцыю «Прагрэса» даволі часта паніжаюць у гатунковасці, вяртаюць для выпраўлення грубых дэфектаў. На фабрыцы не робяць вільготна-цеплавой апрацоўкі трыкатажных вырабаў, а гэта пагаршае іх выгляд.

Залежваюцца на паліцах магазінаў абутак вытворчага аб'яднання «Прамень», вырабы Пінскага камбіната верхняга трыкатажу. Эканамічныя санкцыі за паніжэнне якасці прадукцыі былі ўжыты да Мінскага швейнага вытворчага аб'яднання імя Н. К. Крупскай, Гомельскага вытворчага абутковага аб'яднання «Праца», Бабруйскай абутковай фабрыкі і некаторых іншых прадпрыемстваў. Дзяржаўная інспекцыя па якасці тавараў забараніла выпуск асобных вырабаў на Віцебскай швейнай фабрыцы «Сцяг індустрыялізацыі», Салігорскай фабрыцы бялізнавага трыкатажу, на Бабруйскай, Гродзенскай і Брэсцкай абутковых фабрыках. Ганебны факт! І трывожны. Тым больш, што такія крайнія меры ўжыты да некаторых вырабаў, якім калісьці быў прысвоены Знак якасці.

Праблема другая — гандаль адчувае «голад» на вырабы дзіцячага асартыменту. Прадпрыемствы лёгкай прамысловасці рэспублікі з году ў год не выконваюць заказаў гандлюючых арганізацый. Адзенне і абутак для дзяцей непрыгожыя і нетрывалыя. На фабрыках вельмі неахвотна аздабляюць касцюмчыкі і сукенкі моднымі аплікацыямі, шнураўкамі, клапанамі, металічнай фурнітурай. Вось ужо некалькі гадоў не абнаўляецца асартымент паўшарсцяных тканін для сукенак, вельмі мала касцюмных паўшарсцяных тканін, няма баваўняных і шаўковых тканін з вясёлымі малюнкамі.

Клопаты аб падростаючай змене — гэта клопаты аб будучыні краіны. Няхай растуць нашы дзеці здаровымі, жыццярэдаснымі, няхай заўсёды будуць прыгожа апрануты. На жаль, на прадпрыемствах Беларусі марудна расце вытворчасць дзіцячай бялізны і адзення. Міністэрства лёгкай прамысловасці БССР сёлета не здолела размя-

сціць усе заяўкі гандлёвых арганізацый. Мала выпускаецца куртак, камбінезонаў і паўкамбінезонаў з шаўковых тканін, камплектаў і ансамбляў з шаўковых і баваўняных тканін, паўшарсцяных ясельных гарнітураў.

Я крыху адхілілася ад тэмы, узнятай часопісам, але ж вельмі хочацца пагаварыць пра тавары, якія нам неабходны ў асабліва вялікай колькасці. Заслужыла папрок Магілёўская спецыялізаваная фабрыка, якая выпускае трыкатажныя рэчы для самых маленькіх. Асартымент абнаўляецца марудна, колеры змрочныя.

Праблема трэцяя — нізкая якасць сыравіны. Пра гэта з горыччу пісалі дырэктар Мінскага швейнага аб'яднання «Камсамолка» Марыя Батура і інжынер тэхаддзела Гомельскай панчошна-трыкатажнай фабрыкі імя 8 Сакавіка Жанна Лапцева. Падтрымліваю іх справядлівае патрабаванне ўзмацніць санкцыі супраць бракаробаў, прымусяць іх выпускаць высакаякасную пражу, тканіны, фурнітуру. Нашы прадпрыемствы маглі б выпускаць абутак намнога лепшы, калі б гарбарныя заводы пастаўлялі дабраякасныя скуртавары.

А нашы тэкстыльшчыкі? У недалёкім мінулым Мінскі камвольны камбінат славіўся тканінамі для мужчынскіх касцюмаў: «ударнік», «бастон», «габардзін». Такіх тканін зараз не выпускаюць, але замест іх камбінат не даў нічога раўнацэннага. Перадавое ў рэспубліцы прадпрыемства слаба абнаўляе асартымент паўшарсцяных тканін для сукенак, асабліва дзіцячых. Баранавіцкі баваўняны камбінат не пастаўляе тканін для святочных мужчынскіх кашуль і жаночых блузак. Віцебскі шаўковы камбінат не забяспечвае швейныя прадпрыемствы тканінамі для вясельных сукенак. Не вырабляюцца ў нас высакаякасныя прыкладныя матэрыялы — флізелін, бартоўка.

Псуе выгляд тавараў дрэнная фурнітура. У магазінах прадаецца абутак і адзенне для дарослых і падлеткаў з аднолькавай фурнітурай, аднолькавай аздабай. Не дзіва, што іх не хочуць купляць.

Толькі не падумайце, дарагія чытачы, што гэта мы, работнікі прылаўка, заказваем прамысловасці такія вырабы. Калі б у магазіны паступалі тавары, якія дэманструюцца на кірмашах, то не было б нараканняў. Трэба, каб масавая прадукцыя адпавядала зацверджаным узорам.

Большасць касцюмаў і паліто прадпрыемствы адгружаюць навалам. Вырабы трацяць выгляд, камячацца. Нераўнамерная пастаўка тавараў таксама дэзарганізуе гандаль. Нельга своечасова задаволіць попыт, ствараюцца лішнія запасы адных вырабаў, і не хапае іншых.

Магчыма, я крыху «перасаліла» з адмоўнымі прыкладамі. Але на мэце было адно — дапамагчы хутчэй ліквідаваць недахопы, на якія звяртае нашу ўвагу прынятая нядаўна Цэнтральным Камітэтам Кампартыі Беларусі і Саветам Міністраў БССР пастанова «Аб некаторых мерах па ўдасканаленню планавання і эканамічнага стымулявання вытворчасці, паляпшэнню якасці і асартыменту тавараў лёгкай прамысловасці і ўдасканаленню сувязей гандлю з прамысловасцю».

Дзелавым адказам на гэты важнейшы дакумент будзе павелічэнне выпуску тавараў народнага ўжытку, якія карыстаюцца попытам. Элігантных, недарагіх. Добрыя рэчы ў магазінах не залягаюць, іх не трэба будзе ўцэньваць. Найлепшая рэклама — высокая якасць тавару.

Нэлі ЖДАНОВІЧ,
намеснік начальніка Упраўлення гандлю
прамтаварамі Міністэрства гандлю БССР.

Ад рэдакцыі.

Запрашаем нашых чытачоў далучыцца да размовы аб якасці тавараў для народа. Да вашых прапаноў і крытычных заўваг, спадзяёмся, прыслухоўвацца прамысловыя прадпрыемствы, міністэрствы і ведамствы.

Ля помніка У. І. Леніну ў г. Айслебене (ГДР).

Від на новабудулі на плошчы Тэльмана ў г. Гале.
Унізе: стары кірмаш.

25 гадоў ГДР

ЮРЫСТ-ДОКТАР НАВУК

Гэты рэферат Аніта напісала яшчэ ў выпускным класе. Ён і вызначыў яе выбар прафесіі. Аніта Грандке, школьніца з Нейрупіна, пісала, што хоча стаць юрыстам. А ўжо ў 1950 годзе яна рыхтавала праект першага закона ГДР аб моладзі...

Цяпер Аніта Грандке — доктар навук, прафесар. Яна гаворыць: «Ва ўсёй юрыдычнай калекцыі мяне не перастае цікавіць пытанне: чаму і з якой мэтай тая ці іншая праблема іменна так трантуецца ў прававых адносінах? Як прававая навука служыць грамадзянам, дзяржаве, усяму прагрэсу?». Гэтым праблемам Аніта Грандке аддае шмат увагі ў сваёй штодзённай рабоце.

Што датычыць кандыдацкай дысертацыі, то яна была прысвечана тэме «Маёмасна-прававыя адносіны мужа і жонкі ў аспекце раўнапраўя мужчыны і жанчыны». Гэта была сур'ёзная, цікавая работа. Грандке выкарыстала вялікі літаратурны матэрыял і практычны вопыт, які накуплівала маладая краіна, будуючы сацыялізм.

У сярэдзіне 60-х гадоў Аніта Грандке прыняла непасрэдны ўдзел у распрацоўцы праекта закона аб новым сацыялістычным сямейным праве рэспублікі. Тады яна была членам камісіі, у якую ўвайшлі прадстаўнікі ўсіх партый і розных грамадскіх арганізацый, практычныя і навуковыя работнікі. Вялікі ўклад унесла яна і ў складанне закона аб маёмасным і выхаваўчым праве ў новым сямейным кодэксе ГДР.

Сёння загадчыца адзінай у ГДР кафедры сямейнага права, прафесар Берлінскага ўніверсітэта імя Гумбальта, лічыць, што спецыялісты ў гэтай галіне не павінны абмяжоўваць сябе толькі пытаннямі, якія датычаць адносін у сям'і. Іх задача заключаецца перш за ўсё ў тым, каб дапамагаць умацаванню сувязей паміж сям'ёй, дзяржавай і грамадствам.

Аніта Грандке і калектыў, якім яна кіруе, з'яўляюцца ў гэтых пытаннях піянерамі. Аспіранты прафесара Грандке абарняюць кандыдацкія дысертацыі менавіта па гэтай тэматыцы. На кафедры сумесна абмяркоўваюцца праекты навуковых работ. Бывае, што той ці іншы тэзіс супярэчыць поглядам прафесара, але без навуковай спрэчкі не абыходзіцца. Апрача вузкай спецыялізацыі ў галіне сямейнага права Грандке займаецца распрацоўкай новага кодэксу аб працоўным праве ГДР.

Аніта — маці траіх дзяцей. Часам здзівіўся, як гэтая жанчына спраўляецца са столькімі абавязкамі і на рабоце і ў сям'і. «Час для дома заўсёды павінен заставацца, — гаворыць Грандке. — Бо дзеці, сям'я, яе радасці і клопаты такія ж важныя для жыцця, як і работа».

Ганс УСЛАР

«Як справы, Наташа?» — ля маладой работніцы спынілася Надзея Васільеўна Чарамных, галоўны інжынер, ветэран камбіната.

Сёння ў старшага дысанатара, стваральніка новых тканін Н. Торцікавай свята — дзень нараджэння.

«Ой Нёман, ой бацька наш Нёман», — спяваюць дзяўчаты, самыя юныя работніцы тонкасуконнага. Фота У. Вяхоткі.

Марыя, Тэрэза, Людміла

У АДНОЙ — вочы шэравата-зялёныя, вялікія, спакойныя. У другой — блакітныя, гарэзлівыя. Заляццстыя валасы. Трэцяя — тоненькая, як бярозка, з пшчотнымі рысамі твару. Адна — шчаслівая маці і жонка, усё ў яе жыцці нібы заліта лёгкім сонечным святлом. Другой шчасце не давалася ў рукі, як бадмінтонавы валанчык. У трэцяй — усё яшчэ наперадзе, хоць ёсць ужо і сям'я, і біяграфія.

Марыя, Тэрэза, Людміла... Можна і далей: Галіна, Надзея, Наталля, Леакадзія. Прыгожыя жаночыя імёны. Некалькі дзён правяла я на Гродзенскім тонкасуконным камбінаце, і мой блакнот напоўніўся жаночымі імёнамі, што гучаць як музыка. Марыя, Тэрэза, Людміла... Марыя Аўгусціновіч і Марыя Іванова, Галіна Барада і Тэрэза Янкоўская, Людміла Ламан і Вера Шайнова. Жанчыны аднаго камбіната. Работніцы. Маладыя, сталыя і больш сталыя. Усё ў іх рознае. Знешнасць, лёс, характары. Агульнае толькі адно — званне.

Марыя Аўгусціновіч, матальшчыца, майстар «залатыя рукі»

— Даруйце, я вельмі спяшаюся. Справы чакаюць. У нас сёння пасля работы збіраюцца актывісты, а я — партгрупорг участка, трэба падрыхтавацца. Дык што вас цікавіць? Усё мае жыццё? О, гэта занадта многа. Наогул, на жыццё я паскардзіцца не магу. Заўсёды з людзьмі, спраў розных шмат, сумаваць няма калі.

Родам я з Віцебшчыны, з Лёзненскага раёна. Бацька служыў у пагранічных войсках і нас сюды перавёз. З 48-га года жывём у Гродна. Як стала я работніцай? Паступала ў педагагічны інстытут, не паступіла і прыйшла сюды, на камбінат. Мяне адразу ж паставілі табельшчыцай. Работа чыстая, спакойная. А я была дзяўчынка жвавая, няўрымслівая. Гато-ва была на край свету ўцячы ад «спакойнай» работы. Здаецца, нават тыдня не вытрывала, уцякла. У цэх. Другі дзесятак гадоў працую... Тут я замуж выйшла, муж

«ЗВАННЕ МАЁ— РАБОТНІЦА!»

мой слесарам працуе, сыну старэйшаму семнацаты пайшоў. Таксама рабочым чалавекам становіцца.

Рабочы чалавек, яго характар? Што ж, магу сваю асабістую думку выказаць, якую рысу гэтага характару я стаюлю вышэй за іншыя. Таварыскасць. Можна і не самая яна галоўная, але, здаецца мне, адна з самых неабходных. Мяркуюць самі. Работа ў нас нялёгкая і адказная. Усе мы ўзаемазвязаны, усе работніцы камбіната. Ад часальшчыц залежыць праца матальшчыц, ад матальшчыц — прадзільшчыц, ад прадзільшчыц — ткачых. Твой брак адаб'ецца на працы дзесяткаў людзей. Пра гэта не абавязкова думаць штохвілінна, гэта павінна быць у тваёй душы натуральна, як самая простая патрэбнасць — есці і піць.

І яшчэ... Я часта думаю — чаму яно гэтак бывае? Нялёгка працаваць на нашым камбінаце: абсталяванне старое, адслужыла людзям, трэба было б замяніць усё, і памяшканне не з лепшых, самі бачыце. А будаўніцтва новага яшчэ ў праектах. Але ўсё роўна людзі прыходзяць на працу амаль як на свята. Чаму? Побач свае, побач таварышы. І думкамі падзелішся, і пажартуеш, і ўсмешкай добрай абмяняешся.

Навучыць другога чалавека свайму майстэрству, перадаць маладзенькай, «зялёненькай» дзяўчыне свае веды, уменне — таксама праяўленне таварыскасці. А потым назіраць за ёй, бачыць, як становіцца яна сапраўдным рабочым чалавекам. І ў мяне шмат вучаніц, усе

яны добра працуюць. Я ганаруся гэтым і радуюся. За іх і за сябе таксама.

Я не сказала вам яшчэ, што тры гады была членам гаркома партыі.

Тэрэза ЯНКОЎСКАЯ, апаратчыца

— А я — мясцовая, живу недалёка ад Гродна, у вёсцы. Кожны дзень езджу на работу аўтобусам. Так што я яшчэ крыху сялянка, але ўжо лічу сябе поўнасцю работніцай. Пра сваё асабістае жыццё і свой лёс раскажу пазней, а цяпер адкажу на ваша пытанне. Што я лічу галоўным у характары рабочага чалавека? Любоў да сваёй працы. Без гэтага не ўяўляю жыцця. Так і запішыце: галоўнае — каб твая работа табе падабалася.

Ці падабаецца мая работа мне? Давайце пройдзем на наш участак. Вось мой часальны апарат, «Тэксціма» завецца. Амаль цэлы завод, праўда? Ён і сапраўды як завод, і плошчу такую займае, і работу такую выконвае, што цэламу заводу пад сілу. Вось сюды я пагружаю сумесь — раўнамерна, акуратна, а потым сачу за машынай, дзе, што і як яна робіць, як разрыхляе сумеску, як прачэсвае, як ідзе фізічная і хімічная апрацоўка роўніцы. А потым зняць роўніцу, няхай ідзе далей, і зноў запаўняць і запаўняць апарат. Здаецца, не надта складаныя мае абавязкі, але, каб усё было добра, трэба ведаць усю машыну, бачыць і адчуваць кожны яе рух, чуць яе подых. Ці ведаю я? Пэўна ж, ведаю, калі справы ідуць у мяне няблага. Вось цяпер на двух апаратах такіх працую — лічыце, на двух заводах. І спраўляюся. Бо шчыра кажу: люблю сваю работу, падабаецца яна мне, падабаецца адчуваць сябе тут чалавекам, гаспадыняй.

А цяпер пра асабісты лёс. Можна яснай яно будзе... Маці мая памерла даўно, я сіратой гадалася. Бацька ажаніўся ў другі раз, пераехаў з жонкай у суседнюю вёску і... ды навошта цяпер старое ўспамінаць, у жыцці ўсякае бывае, не трымаю я на яго крыўды, старэнькі ён цяпер, усё прыходзіць са сваёй вёскай, душою да нас з дачкою цягнецца. І я яго вельмі шкадую. У жыцці рознае бывае... А вось з мужам я разышлася, судзіўся ён са мною, усю нашу маёмасць

збраў, нават школьны даччын столік, гэта каб не дзяліць дом. Чаму разышлася? Грубасці не вытрымала. На рабоце ты чалавек чалавекам, з табой лічацца, цябе паважаюць, а прыйдзеш дадому — адны знявагі ды лаянка. Вось і не захацела я больш цяпець усё гэта, не захацела, каб дачка мая ў такой абстаноўцы гадалася. Цяпер у нас ціха і мірна, Галя мая восьм класаў скончыла, у тэхнікум паступае. Прыёмныя экзамены здала, не ведаю, ці прынялі яе. А не прынялі — будзе школу сярэдняю канчаць.

Дык вось, ці зразумелі вы цяпер, чаму я такая стала смелая і «прыныпова», як гаварыў з крывой усмешкай мой былы муж? Бо працу сваю вельмі люблю, гэтым трымаюся ў жыцці і гэта лічу самым галоўным.

Колькі гадоў працую на камбінаце? Гадоў дзевяць, мусіць, ужо будзе...

Марыя АУГУСЦІНОВІЧ

Людміла ЛАМАН, ткачыха

— Галоўнае ў характары рабочага чалавека!

Вы многім нашым задавалі гэтае пытанне? І што вам адказвалі? Хто як, гаворыце? Ну, так яно і павінна быць. Словам адным тут не адкажаш, тут многае спалучаецца, і кожны па-свойму бачыць... Ад асабістага лёсу, характару, пэўна, многае залежыць. І ад тваёй рабочай спецыяльнасці таксама.

...Вось мы з вамі ідзем па вуліцы горада. Прыгожы горад? Вам падабаецца? Мне — вельмі, хоць і живу я тут зусім нядаўна... І ведаеце, што перш за ўсё фіксуеце, ці, як сказаць, ловяць у гэтай прыгажосці мае вочы? Бачыце высокую бландзінку з дзіцем на руках? Ці звярнулі вы ўвагу на яе касцюм? Модная такая жанчына, а касцюм не з імпартаўнай тканіны, а з нашай, з той, якую я на сваім станку выткала. Можна прадзільшчыца ці матальшчыца і не звярнула б на гэта ўвагу, але я — ткачыха. Гатовая прадукцыя — гэта ўжо наша кроўная справа. Міжволі сама сабе адзначаеш: вунь наш «турыст» ідзе, а там наш «вечарок» бяжыць, а гэта «чудзінка» дзіцячая ў каласцы едзе. Прайду зараз каля той высокай бландзінкі, а яна нават ведаць не будзе, што пашыла свой касцюм

Людміла ЛАМАН

з маёй тканіны. Часткова я і адказала ўжо на ваша пытанне. Не магу сабе ўявіць жыцця людзей, якія не адчуваюць задавальнення ад сваёй працы, гонару за справу сваіх рук.

Хто я і адкуль? Родам з Чарнігаўскай вобласці. Маці мая даяркай у саўгасе працуе, вельмі паважаны чалавек. І я пайшла ў маці, гаворыце? Да яе мне яшчэ далёка, але ўвогуле нічога супраць не маю.

Як я стала «беларускай»? Зусім маладзенькай дзяўчынкай падалася ў Кіеў, працавала там на Дарніцкім шаўковым камбінаце і вучылася ў вячэрняй школе. Там сустрэла свайго салдата-беларуса, ён таксама ў вячэрняй школе вучыўся. Ажаніліся і прыехалі сюды. Мяне адразу ж, як вопытную на той час ужо ткачыцу, з радасцю прынялі на камбінат. Андрэйка ў нас тут нарадзіўся, у дзіцячы садзік камбінатаўскі ходзіць. Зараз пайду яго забіраць. Пытаецеся, што мне дае самую вялікую радасць у жыцці, акрамя Андрэйкі, зразумела? Сына вельмі люблю, ён мая вялікая радасць.

...Вельмі прыемна быць пераможцай у спаборніцтвах, у розных конкурсах па рабочаму майстэрству. Ці часта гэта выпадае на маю долю? Пакуль што амаль заўсёды.

Тры жанчыны-работніцы. Тры інтэрв'ю. Можна было б і чацвёртае, і пятае, і шостае далучыць да іх. Галіна Барада, прадзільшчыца, на пытанне, што яна лічыць галоўным у характары рабочага чалавека, адказала так: пачуццё гаспадара свайго прадпрыемства. «Вось я, напрыклад, тут вырасла, тут жыць пачынала з пятнаццаці гадоў, тут замуж выйшла, кватэру атрымала, дзяцей выгадала. Хіба я тут не гаспадыня?»

Як самае яркае ўвасабленне гэтай рысы характару — характару чалавека — гаспадара свайго прадпрыемства — паўстае Марыя Ігнатаўна Іванова, майстар аддзела тэхнічнага кантролю ўсёй прадзільнай вытворчасці.

Бывае так: убачыш чалавека толькі мелькам, і падсвядомае пачуццё адразу ж гаворыць табе: спыні на ім сваю ўвагу, ён варты гэтага, у яго характары ёсць усё, чаго ты шукаеш, што хочаш знайсці. Але ж не так проста ўнікнуць у душу такога чалавека, не адкрыеца яна табе адразу, з налёту. Стрыманая, на першы погляд, нават строга жанчына пра сябе, пра свой асабісты лёс раскажваць не стала. Усё пра работу, пра цэх,

пра людзей... Па цэху праходзіць яна не спешна і не павольна — так, каб усё, што трэба, заўважыць, усё, што трэба і як трэба, зрабіць... На кожнай аперацыі можа замяніць любую работніцу, хоць даўно ўжо няма такой пільнай патрэбы. Ад прадзільшчыцы да майстра з вышэйшай спецыяльнай адукацыяй прайшла свой шлях тут, на гэтым камбінаце. Многіх навучыла жыць і працаваць. З тых далёкіх часін, калі ў пасляваенным горадзе тэрмінова, у спешным парадку, у былым манастырскім будынку (нас, абарваных і абношаных у вайну людзей, апранаць трэба было!) ствараўся Гродзенскі тонкасукоўны, з тых часін Марыя Іванова прыняла сваю рабочую вахту. І па сённяшні дзень...

Тры дзесяткі гадоў апранае людзей Марыя Іванова. Тры дзесяткі гадоў апранае людзей камбінат. Пэўна, апошнія гадзіны стайць ён тут, на беразе Нёмана, у старым манастырскім будынку. Хутка вырастуць новыя карпусы, будуць новыя цэхі, новае абсталяванне. Новыя людзі прыйдуць на камбінат, новыя рысы ў іх характарах народзіць час. Толькі галоўныя рысы застануцца: таварыскасць, любоў да працы, гордасць за справу сваіх рук, пачуццё гаспадара свайго рабочага дома, тое, пра што гаварылі на гэтай старонцы ўсе вашы новыя знаёмыя.

...У Мінску, на Ленінскім праспекце, ёсць магазін «Беларускія шарсцяныя тканіны». Пачынаецца ён аддзелам, які так і завецца: «Тканіны Гродзенскага тонкасукоўнага камбіната». Зайдзіце ў гэты магазін. Не дзеля рэкламы я пішу гэтыя радкі. А каб падзяліцца з вамі радасцю. Ёсць у нас прадпрыемствы, ёсць калектывы, якія ціха і непрыкметна, без звону і шуму, але ўпарта і настойліва паляпшаюць якасць сваёй прадукцыі, шукаюць новае, паварачваюцца

Тэрэза ЯНКОУСКАЯ

тварам да моды, да нас, пакупнікоў. У тым ліку можна назваць па праву і Гродзенскі тонкасукоўны. На дзяцей, на моладзь у асноўным разлічана яго прадукцыя, але і драпы на мужчынскія і жаночыя паліто не пакідаюць людзі без увагі.

— Ці карыстаецца папулярнасцю прадукцыя камбіната? — пытаюся ў праддзела аддзела Любы Курэйчык.

— Яны малайцы! — адказвае Люба.

Яны — гэта значыць гродзенцы. Гэта значыць — Марыя, Людміла, Тэрэза і іншыя...

А. УЛАДЗІМІРАВА

Мал. Ю. Пучынскага.

НАЧЛЕГ У ЛУТАВЕ

Мікола ВОРАНАЎ

Браліся прыцемкі, калі Ядвіга выехала з Ноўкі. Спярша дарога віляла ля чэзлага алешніку, потым ахінула рунь, па вузела. Церусіў дожджык. Ядвіга ўключыла фары. Ля раздвоенай бярозы прамень выхапіў жаночую постаць. Жанчына не стала «галасаваць», як гэта робяць падарожныя, адышлася ўбок да самай канава, уступаючы дарогу машыне.

Ядвіга прытармазіла, высунула з кабіны галаву.

— Куды, цётка?

— У Лутава.

— Сядай, падвязу. Чаму руку не падняла?

— Навошта? Добры чалавек і так спыніцца.

Жанчына ступіла на падножку, села побач з Ядвігай.

— Дык гэта ты і рулюеш?

Апавяданне

— А што?

— Нічога. А як сапсуецца што?

— Папраўлю. Я ўжо трэці год езджу.

Спярша жанчына ўсё як бы асцерагалася: а што калі гэтае дзяўчо не ўрулюе? Але грузавік каціў роўна, сям-там гушкаўся — апошнімі днямі задажджыла і дарогу растаўклі. Ад гупання і цеплыні кволіла ў сон, жанчына пазяхала. Рыжая хустка спаўзла на патыліцу, у бледным святле слаба сівелі валасы. Каб адгнаць дрымоту, жанчына пачынала гаворку.

— Далёка табе яшчэ ехаць, мілая?

— У Вымна.

— Ого. Гэта ж верст дзесяць за Лутава. А там жа дарога, дарога — ямка ў ямцы. Нешта хацела ў цябе спытаць, ды забылася. Ага: ты самахоць пайшла шафёркай?

— Сама. Пабыла трохі касіркай і пайшла на шафёра.

На паваротку заднія колы папаўзлі ўлева, у канаву. Ядвіга крутнула баранку ўправа, грузавік стаў упоперак дарогі, завьў, надрываючыся. Жанчына маўчала, глядзела на Ядвісіны рукі. «Як падушачкі. А хапае ж ім, хапае...»

Грузавік выраўняўся, пайшоў шпарчэй. Шумела пад коламі вада, ляцелі на прыдарожны ланяк пырскі.

— Мой зяць на трактары па роўным полі ездзіць, і то, бывае, рукі баляць. А гэта ж на такой дарозе... — Жанчына паглядзела на Ядвігу. — А ты б зноў папрасілася касіркай?..

Хаваючы ўсмешку, Ядвіга маўчала. Жанчына зноў пачала гаварыць пра зяця, хваліць яго — «і з розумам, і з рукамі...».

— Усё кажу яму, каб жаніўся. Дык і слухаць не хоча.

Ядвіга здзівілася:

— Як гэта, каб зяць жаніўся?..

Жанчына паправіла хустку.

— А чаго яму жыць аднаму? Малады, у сіле. Любая дзеўка пойдзе — хай толькі пасватаецца. Гэта толькі мая спракудзілася, вецер у галаве, а не розум. Ахвіцёр ёй спатрэбіўся...

Паказаліся жоўтыя аленчыкі — там было Лутава. Вёска стаяла на ўзвышшы, нават у праліўны дождж там бывае суха: вада бяжыць у лог ды ў Яглава — рыбае возера.

Дарога пайшла спадам. Перад канавай Ядвіга затармазіла: там, дзе быў масток, віднеліся перакладзіны, насціл знесла вадой. Гэта ўжо другі раз; першы — вясной, у паводку. «Вёску адбудавалі, што горад, а масток...». Ядвіга здала назад, павярнула направа ў аб'езд да броду. Там канава разлілася шырэй, але была мяльчэйшая. Ядвіга дабавіла абаротаў, узяла разгон. Пярэднія колы плэхнуліся ў ваду, узняўшы буйныя пырскі. Кабіна была ўжо на другім баку, але заднія колы закруціліся на месцы. Матор заглух. Завяла яго, здала назад, потым уключыла пярэдняю скорасць — грузавік буксаваў. Ядвіга вылезла з кабіны, прыгнулася, глянула на колы — яны хаваліся ў вадзе. Жанчына таксама вылезла, паглядзела і паківала галавой:

— Э-э, мілая, адгэтуль не вылезеш!

— Каб днём... — Ядвіга замаўчала.

Жанчына падумала і прапанавала:

— Пойдзем да нас, тут недалёка. Павел выцягне. Ён усіх цягае.

Ядвіга зачыніла дзверцы кабіны.

Да Лутава было з кіламетр, але, пакуль дабраліся, добра прытаміліся — слізка, цёмна. Доўга ішлі вёскай. Было ціха, толькі недзе за вёскай гуў трактар. Нарэшце жанчына павярнула ў двор, ступіла на ганак. Вобмацкам павадзіла рукой па дзвярах — на іх вісеў замок.

— Я і забылася, што Павел збіраўся ехаць на зябліва.

Узяла пад ганкам ключ, адамкнула. Увайшлі ў хату. Было цёпла, і пахла вальяр'янам. Жанчына ўключыла святло.

— Пасядзі, адпачні. А я схаджу па яго.

— Мо не трэба? Ён жа на рабоце.

Жанчына запынілася ля парога.

— Ты ўсё роўна як угадала маю думку. Навошта панаць валаводзіцца. Пераначуеш, а заўтра ранічкай... — Яна пачала расшпільваць плюшавую жакетку. — Распранайся, будзь, як дома.

Ядвіга зняла куртку, павесіла.

— Я і не запыталася, як вас завуць. Ехалі, ехалі...

— Лукер'я Піліпаўна. А лепей — цётка Лукер'я. Мяне ўсе так завуць у Лутава.

Ядвіга назвала сябе. Лукер'я паказала на этажэрку:

— Вунь часопісы — Павел выпісвае. Пагартай, а я чаю нагрэю. Чай з малінай — ад усяго на свеце. Страх, колькі маліны было ў нас сёлета. Проста — страх.

Яна запаліла газавую пліту, паставіла чайнік. Мінут праз дзесяць ён зашпынеў, пусціў пару, накрыўка затрэслася, заляскала. Лукер'я выйшла ў сенцы, чуваць было, як скрыпнула дзвярмі ў бакоўку. Ядвісі падалося, што гаспадыні не было вельмі доўга. Вярнулася яна з поўнай талеркай малінавага варэння. Паставіла на стол, прынесла жоўтых пернікаў.

— Сама пяху. Размяшаю муку ў малацэ, трохі цукру, яйка ўваб'ю.

— Смачныя пернікі, — пахваліла Ядвіга і спахпілася, што сказала недарэчна, трэба было б спярша пакаштаваць, а тады ўжо хваліць.

Сама Лукер'я, бадай, не піла чаю — мабыць, вельмі здарожылася — а Ядвігу ўсё частавала, падкладала варэння, падлівала чаю. Маліна дапраўды была смачная — цукрыстая, духмяная. Шчокі Ядвігі запунсавелі, па целе пайшло цяпло. Але яно не бадзёрыла, а кволіла. Змарылася за дзень Ядвіга: тры разы ездзіла ў Ноўку, вазіла трасту на льнозавод. Каб гэта па добрай дарозе, як летам, а то ўвесь дзень трасе, кідае.

Лукер'я прыбрала са стала, хацела падмесці падлогу. Але Ядвіга не дала, амаль выхапіла з рук у Лукер'і вёнік, хуценька падмела падлогу і сказала:

— Трэба яе памыць. Пайду прынясу вады. Дзе ў вас студня?

— Вады цэлы цабэрак у сенцах. І ў печы цёплай чыгун стаіць. Павел у мяне малайчына. А падлогу мыць не трэба, адпачні, Ядвіска. Зараз пасцялю.

— Высплюся. Дайце якое вядзерца ці таз.

Палатнянай вяхоткай Ядвіга мыла маснічыны, выцірала насуха. Сярод хаты, дзе фарба была сцёрта, шаравала дзеркачом, змывала, выкручвала вяхотку і выцірала начыста.

Лукер'я хацела памагчы, але Ядвіга і блізка не падпусціла да вядра з вадой. Лукер'я села ля парога і пачала ўшчуваць Ядвігу, быццам тая не падлогу мыла, а рабіла шкоду ў хаце. Гаварыла адно, а думала другое: да чаго няўрымслівая гэта дзяўчына, якая не захацела быць касіркай, села за шафёрскую баранку. Думала і пра сваю дачку Паліну — як далёка ёй да гэтай незнаёмай Ядвісі, якая, першы раз пераступіўшы парог чужой хаты, узялася мыць падлогу. Да Паліны, калі трымала мокрую анучу, бывала, не падыходзь, інакш той мокрай анучай...

— Цётка Лукер'я, можа я не так што раблю?

— Усё так, Ядвіска. Навошта было... І думала, думала.

Каб жывы быў яе Пятрок, можа б інакш усё ішло — бацька ёсць бацька. Але Пятрок застудзіўся вясной на плятах і памёр. У трыццаць гадоў. Лукер'я і ў бальніцу вазіла яго, і дома лячыла — не памагло. Асталася з Палінай. Канчаць

дзесяць класаў Паліна не захацела. «Я лепей, мама, у тэхнікум паступлю». У тры тэхнікумы паступала, а не закончыла ніводнага. У апошнім, лесаводчым, выйшла замуж. Чалавек патрапіў добры, няма чаго наракаць: і кахаў, і шанаваў яе. Дашанаваўся на сваю галаву — на развод падала. «З ім на людзі сорамна выйсці: ледзьве плячэй маіх дастае галавой». Гэта на судзе так пры людзях. Не падумала, што розумам ён перарос яе больш, чым яна яго ростам.

Задумаўшыся, Лукер'я неўзаметку пачала гаварыць з сабой:

— Ну, хай той не вырас. А Павел жа столь дастае галавой...

Ядвіга здзіўлена паглядзела на гаспадыню. Лукер'я растлумачыла:

— Я пра зяця свайго Паўла. Спярша ўсё дамоў ірваўся — гэта як Паліна з'ехала. Прасіла яго я, прасіла — астаўся. Можна думае, Паліна яшчэ вернецца?.. Такого, як ён, болей няма чалавека на свеце.

Ядвіга выкруціла вяхотку, узяла вядро і выйшла на двор. Вярнулася яна хуценька. Паставіла ў мыцельніку вядро, выцерла рукі, запытала:

— Чаму ў вас так пахне ваяр'янам?

Лукер'я схамянулася, што сядзіць у парозе, як чужая, паднялася, узяла табурэтку і села ля акна.

— Днём давала Аксінні кропляў, ды знячэўку ўпусціла бутэлечку. — Лукер'я паправіла фіранку, сказала цішэй: — Яна матка таго ахвіцэра, які Паліну звёз. Сэрца нездаровае, амаль штодзень прыходзіць. Дам ёй лекаў і маўчу. І яна маўчыць. Не ўмеем з ёй гаварыць.

І замаўчала, быццам і сапраўды не ўмее гаварыць. Ядвіга спытала:

— А што ў вас, няма медробніка?

— Ёсць маладая фельчарка, летась прыслалі, калі я на пенсію пайшла. Але ў Лутава прывыклі ка мне, дык ходзяць і ходзяць.

Лукер'я змеціла, як пазяхнула Ядвіга, і сказала:

— Загаварылася я і забыла, што спаць трэба. Зараз пасцялю.

— Я не прывыкла рана.

— Так паляжыш, пакуль сон прыйдзе.

Лукер'я паслала Ядвісі на сваім ложку, сама лягла на прымурку. Было цёмна, што ў склепе. Ядвіга ўкрылася ватнай коўдрай, зажмурылася, старалася ўявіць, што спіць, але сон не прыходзіў, прыходзілі думкі пра дом, пра маці. «Непакоіцца недзе, думае, што-небудзь сталася са мной. Бацька, мабыць, не вярнуўся яшчэ з Віцебска».

Чуваць было, як шумеў на дварэ вецер, зрываў з дрэў лісце і шамацеў ім за сцяной. Час ад часу недзе парывала — мабыць, стары ясьень або вяз. Калі заціхаў вецер, пераставала і рыпец. Тады слаба чуўся гул, глухі і далёкі. Гудзеў трактар.

— Ядвіска, ці спіш?

— Не.

— Чуеш, гудзе? Гэта Павел. Нядаўна яго напарніка ўзялі ў армію, дык цяпер прыбавілася клопату. Зябліва многа яшчэ паднімаць.

Па голасу Ядвіга здагадалася, што не пра ворыва Паўлава думае Лукер'я, а пра жыццё ягонае. І сапраўды, сцакаўшы крыху, Лукер'я загаварыла другое:

— Я табе казалася, ды толкам не даказала, як у іх выйшла. Гэта ж прыслалі неяк трактарыста на падмогу ў Лутава — у нас тады была няўпраўка з сяўбой. Ён сеяў, сеяў — добра, казалі, сеяў, — ды і сазнаёміўся з маёй Палінай. Ну, сазнаёміўся і сазнаёміўся. Мая аднаго разу і кажа: «Мама, я выходжу замуж за Паўла». «За якога Паўла?» — пытаю. «За гэтага, што памагаць прыехаў». Ну, я чула троху пра яго, хвалілі. Намякаю: «А плячэй ён тваіх ці дастае галавой?..» Здагадалася, кажа: «Пра тое, мама, не ўспамінай. Павел харошы чалавек». Хоць раз яна сказала праўду мне: харошы чалавек. За два гады раз, помню, толькі заказываўся. Пасмяяліся з яго, прымаком назвалі. Прышоў з работы — хмурны, задумлівы. Думала, можа ператаміўся. Не распрабуючыся, сеў на лаўку. Доўга сядзеў. Потым кажа: «Збірайся, Паліна...».

— А вы што? — не выцерпела Ядвіга.

— Нічога. «Хіба ў нас цесна?» — пытаю. А ён: «Не хачу сабакага хлеба...». Я і ўспомніла: «Прымачы — хлеб сабачы». Кажу яму, што ён есць свой хлеб, яшчэ і Паліну корміць... Памякчэў, адышоў. Мірам-ладам жылі. Ён сірата. У дзіцячым доме гадаваўся.

— А дзе яго бацькі?

— Не ведае, малы быў у вайну.

Лукер'я замаўчала. На дварэ мацней зашумеў вецер, жыхнула сіняя бліскаўка, выхапіла ў хаце белую печ. І калі зноў закрыла вокны чарнатою, працяжна і глуха загрымеў гром, пасыпаўся дождж. Стала вусцішна. Лукер'я сказала:

— Што гэта дзеецца на тым небе?..

Але не пра неба думала Лукер'я. У полі глуха, пуста і цёмна. А там — Павел, адзін. «Пра што ён думае?..».

— Спіш, Ядвіска?

— Не. Пра таго афіцэра думаю. Як ён мог такое?..

— Усё Лутава дзівілася. Чалавек разумны, ціхі.

— У ціхім балоце...

— І мая добранькая... Каб Павел быў дома, можа б не дапусціў гэтага. Ён тады ў Маскву паехаў, на выстаўку паслаў. А гэты, Аксіннін, якраз на пабыўцы быў. Раз зайшоў, другі... Я сваёй каля носа паківала... А яна: «Ці нам пагаварыць няможна? Разам вучыліся ў школе». Во да чаго давучыліся...

І зноў ходзіць за сцяной вецер, даносіць з поля гул трактара.

— Дык Павел прыехаў, а яе ўжо дома не было? — папытала Ядвіга.

— Каб на дзень раней — заспеў бы яшчэ. А мяне не паслухала. Склала сціхача ўборы ў чамадан... І пісьма не шле.

— А гэты, Аксіннін, піша сваёй маме?

— Хто яго ведае. Піша, мусіць, бо казалася, што на Далёкі Усход перавялі.

Лукер'я яшчэ нешта гаварыла напайголасу, але Ядвіга ўжо не чула: яе браў сон. Снілася, нехта ляскае дззерцамі, забіраецца ў кабінку: хоча ўгнаць груза-вік. Ядвіга закрывала. І прагнулася. У хаце гарэла святло, чуліся жаночыя галасы. Ядвіга павярнулася. Жанчына Лу-

кер'іных гадоў, хапаючыся за левы бок, расказвала:

— Як халіла, думала, усё... Завошта такая пакута?

— Ціха, Аксіння, разбудзіш дзеўку.

— Дзеўку? Якую дзеўку?

— Начуе.

«Маці таго афіцэра, які звёз Паліну»,— здагадалася Ядвіга.

Нейкі час абедзве маўчалі. Ціха ляснула нешта шклянёе, пачуўся Лукер'ін голас:

— Выпі валеядолу. А то ўсё валяр'ян ды валяр'ян—прывыкла к яму.

Запахла валідолам. Ядвіга адварнулася, схавала галаву пад коўдрай. Мінут праз пяць пачула:

— Адлягло. Век буду помніць, Лукер'я.

— Не трэба.

Рыпнулі дзверы, потым, ужо на дварэ, пачуўся кашаль.

Лукер'я зноў лягла спаць. Ядвіга доўга не магла заснуць. Уяўляліся ёй Паліна з Аксінніным сынам, Павел, якіх яна ніколі не бачыла, прыходзілі ў галаву Лукер'іны словы: «Прасіла яго я, прасіла—астаўся. Можна думае, Паліна яшчэ вернецца?..» Думала і пра зычлівую Лукер'ю, якая не хоча пусцаць са сваёй хаты Паўла, ужо чужога цяпер ёй чалавека. Хаця чаму чужога?.. Памалу думкі слабелі, іх засцілаў сон.

На досвітку яе разбудзіла Лукер'я:

— Павел прыехаў. Зараз выцягне твой грузавік.

Ядвіга паднялася, хуценька апранулася і выйшла з бакоўкі. На табурэтцы сядзеў Павел. Ядвіга павіталася. Павел кіўнуў у адказ галавой. Твар яго быў стомлены, хацеў сну. Лукер'я глянула на Ядвігу, потым на Паўла, усміхнулася:

— Бачыш, якую табе нявестку знайшла! Добрая?

— За Паліну не горшая...

— Зраўняў...—Лукер'я зноў усміхнулася.—А ты ўцякаць ад мяне збіраўся...

— Смяюцца, дык і збіраўся.

— Хай смяюцца, каму смешна. Як выцягнеш—спаць, спаць.

На вуліцы ціха, на малых абаротах, гудзеў трактар. Ядвіга зняла куртку, апранула.

— Ой, як спалася смачна.

— Ага, смачна... Сярод ночы разбудзілі. Я ж бачыла, як ты выглянула з-пад коўдры. Перакусі ў дарогу.

— Спрасонку не хочацца. Дзякуй за начлег, цётка Лукер'я.—Ядвіга падышла да парога, узялася за слясак, але дзвярэй не адчыняла, чакала Паўла.

Ён выпрастаўся, бадай, да столі. Пажартаваў:

— Ну хадзем, нявестка...

Выйшлі на двор. Імжэла. Было шэра і холадна. Павел ішоў спераду, хлюпаючы ботамі ў лужынах. Ззаду тупала Лукер'я. Нявесніц спынілася, сказала:

— Як паедзеш яшчэ праз Лутава, не мінай нашай хаты, Ядвіска, ты ў нас як свая.

Хаваючы ўсмішку, Ядвіга палезла за Паўлам у кабінку.

... І Ў НЕБЕ ЖАЎРУК

Еўданія спыніла трактар. Агледзела задняе кола. Нічога не зробіш, трэба здымаць...

— Пабудзь тут,—наказала сыну.—А я пайду ў майстэрню. Дамкрат вазьму. Калі бацька свабодны, дык скажу, каб дапамог.

Сын у знак згоды кіўнуў галавой і запытаўся:

— Гайкі адвінчваць?

— Адвінчвай, ключы каля ся-

дзення. Выйшаўшы на дарогу, жанчына аглянулася. Сын ужо іорпаўся каля трактара.

«Увесь у бацьку,—падумала сама сабе.—Такі ж спайны, негаваркі. Але да работы хваткі, разумее ўсё з паўслова».

Успомнілася першае знаёмства з Ігарам. Было гэта ў Цалінаградскай вобласці. Яны прыехалі па камсамольскіх пачэўках: Еўданія—з Беларусі, Ігар—з Удмурціі. Там атрымалі спецыяльнасць трактарыстамашыніста шырокага профілю. Жанчына-механізатарка была цэлай брыгада. Спартсменка і мужчынамі і нярэдка перамагалі.

Аднойчы, калі яна рамантавала камбайн, падышоў Ігар.

— Можна дапамагчы?

З таго выпадку і пачалося ўсё. А неўзабаве згулялі камсамольскае вяселле.

Праз некаторы час маладая сям'я пераехала на сталае месца жыхарства, на Гомельшчыну. Ігар адразу атрымаў трактар. Еўданія прапанаваў ісці даяркай на ферму.

— Але я механізатар. Працавала і на трактары, і на камбайне. Вось мае дакументы, ганаровыя граматы.

Ці то дырэктару не верылася, што гэта жанчына, можна быць добрым механізатарам, ці то былі нейкія іншыя прычыны, толькі ён стаяў на сваім:

— На трактар пакуль не можам... А ў жывёлагадоўлю—калі ласна.

Як тут быць? На ферме яна ніколі не працавала, ды і з прывычнай работай не хацелася разлучацца.

Муж прытрымліваўся іншай думкі.

— Наша работа не з лёгкіх. У Казахстане і лягчэй і веселей было, бо там вас, жанчын, цэлая брыгада. Тут ты будзеш адна ў гурце мужчын. Можна і праўда лепей пайсці на ферму?

Урэшце прыняла Еўданія групу кароў на Грыбаўскай малочна-матарнай ферме. Работа хутка пайшла на лад: жанчына яна старанная, працавітая. Ды і людзі побач былі добрыя. Напрыклад, Вольга Емяльянаўна Русакова — спрактыкаваная,

Трэба дбаць і пра здароўе

Паважаная рэдакцыя! Прачытала я ў вашым часопісе артыкул «Далучайся, таварыш навука!» і таксама рашыла далучыцца да размовы пра беларускі лён.

Механізацыя вырабу льновалакна—вось праблема, над якой працуюць спецыялісты. У нашай рэспубліцы пярвічная апрацоўка лёну за апошнія дзесяць гадоў значна набліжана да прамысловасці. Мне давялося пабываць на Шклоўскім ільнозаводзе, дзе ўпершыню ў СССР беларускі вучоны І. А. Макрынаў прапанаваў мочку лёну з пастаяннай рэгенерцыяй. Тут, на гэтым заводзе, заканчваецца мантаж паточнай лініі для атрымання тасты новым фізіка-хімічным метадам. З 1961 года Шклоўскі ільнозавод, буйнейшы ў Савецкім Саюзе, працуе па спосабу камбінаванай аэробна-анаэробнай мочкі, апрацоўвае за год да 5 тысяч тон ільносалома. База для правядзення навуковых работ розных даследчых інстытутаў стаў наш Дзяржынскі ільнозавод. Мэта ўсіх гэтых даследаванняў—налепшая арганізацыя пярвічнай апрацоўкі лёну і палепшэнне ўмоў працы ў цэхах мочкі.

Дазволю сабе крыху расказаць, што такое цэхі мочкі. Пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі прадугледжвае, што яны павінны ўзяць на сябе значную частку пярвічнай апрацоўкі лёну.

У герметычна закрытых машынных камерах ідзе працэс мочкі пры зададзеных тэмпературах, якія падтрымліваюцца парай. Пад уплывам вільгаці, цяпла і бактэрый у льняных сцябле адбываецца працэс браджэння, які разбурае клеючыя рэчывы. Працэс заканчваецца праз сорак гадзін (ва ўмовах калгасаў на гэта патрэбна не менш як тры тыдні). Вадкасць зліваюць для рэгенерцыі, а лён вязуць на прамыўку і сушку.

Але паўстае сур'ёзнае пытанне: як уплываюць умовы працы ў гэтых цэхах на арганізм чалавека, у прыватнасці жанчыны-работніцы? А трэба сказаць, што жанчыны складаюць 99 працэнтаў усіх, хто тут працуе. У медыцынскай і навукова-папулярнай літаратуры гэтае пытанне амаль не асвятлялася. Яно было пастаўлена перад групай супрацоўнікаў нашага інстытута ў 1971 годзе. Мне таксама давялося доўгі час знаёміцца з жыццём, работай, умовамі працы рабочых многіх ільнозаводаў нашай рэспублікі, самым дасканалым чынам правяраць здароўе людзей, якія працуюць у цэхах мочкі. Адкажу адразу на асноўнае пытанне. Мы, урачы-гігіеністы, не заўважылі якіх-небудзь рэзка адмоўных з'яў у стане здароўя тых, хто працуе ў цэхах мочкі. Але ёсць праблемы, на якія трэба звярнуць пільную ўвагу. Шэсць гадоў працуе ў цэху мочкі Дзяржынскага ільнозавода Марыя Д. На мае пытанне, як яна сябе

умелая даярка, ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга мае. Чулы, добразычлівы чалавек. Еўдакія падказала, як лепш кароў даіць і цялятак малых выпойваць.

І ўсё ж душа цягнулася да трактара. У вольны час прыйдзе Еўдакія на палетак, дзе муж працуе, сядзе за рычагі. Ідзе па полі трактар, спявае знаёмую песню. А калі збавіць газ і прыпыніць машыну, чуваць, як падпявае машыне жаўрук. У блакітным небе ледзь-ледзь відаць маленькая чорная кропка.

— Галасісты, — усміхаецца жанчына. — Зноў на поле запрашае!

Перадаўшы мужу трактар, ідзе на ферму, а думка назад вяртаецца. Што, калі пайсці да інжынера, дырэктара...

Бачыць Ігар — сумуе жонка. І аднойчы сказаў:

— Гаварыў я наконт цябе з начальствам. Падыдзі ў майстэрню...

Пайшла. Інжынер усміхнуўся:

— Мо і праўда лепш табе сюды перайсці. Толькі ці не засумуеш часам па сярбонках сваіх, па ферме?

— А я магу кармы на ферму падвозіць.

— Ну добра, добра. Я ў прынцыпе не супраць таго, каб даць табе трактар. Так і быць, з сярбонкамі калі калодзежа сустракацца будзеш.

Даў згоду і новы дырэктар саўгаса «Рассвет» Васіль Аляксеевіч Кузняцоў.

Праз некалькі дзён Еўдакія

разам з Ігарам раніцай крочыла ў машына-трактарны парк. Разам выязджалі ў поле. Зноў спяваў ім сваю песню нястомны жаўрук. Потым Ігар зноў пачаў хадзіць на работу адзін. Еўдакія пайшла ў водпуск, бо была на тое шчаслівая прычына: род Панамаровых папоўніўся новай прадстаўніцай — Таццянай Ігараўнай.

Сёлетняй вясной, калі малодшай дачцы пераваліла за годзік, Еўдакія зноў села на трактар Т-16. Яна вазіла ўгнаенні на палі, а Ігар у гэты час бульбу садзіў. Потым муж за ўборачныя работы ўзяўся, яна падвозіла матэрыялы будаўнікам, якія ўзводзяць новы тыпавы кароўнік на Жураўлёўскай МТФ.

Недарэчнасць якая ў трактары або паломка — Ігар першы на дапамогу прыйдзе. І старэйшы сын, пяцікласнік Ваня, забягае. Вось і на гэты раз — пакуль вярнулася да трактара з Ігарам, Ваня ўсе балты і гайкі адкруціў. Утраіх знялі кола, ліквідавалі няспраўнасць. Зарэкатаў трактар.

Крыху ад'ехаўшы, яна спыніла машыну. Ля краю поля стаялі муж і сын, махалі Еўдакіі рукамі. Здалёк сын яшчэ больш нагадваў бацьку...

С. БАЛОТКІН,
супрацоўнік гомельскай райгазеты «Маяк»

Гомельскі раён,
саўгас «Рассвет».

ФЛАГМАНЫ МАЛОЧНЫХ РЭК

Яшчэ задоўга да рэспубліканскага конкурсу пачалося спаборніцтва за права звацца чэмпіёнамі машынага даення кароў. У гаспадарках, раёнах, абласцях на адборачных спаборніцтвах удасканалі сваё майстэрства даяркі, дабіваючыся ганаровага права прадстаўляць сваю вобласць у фінале.

Майстэрства даення — гэта не сума механічных навываў. Трэба дакладна ведаць зоагігіену, анатомію і фізіялогію кароў, будову даільнай апаратуры. Тысячы людзей па два-тры разы на дзень дояць кароў, разбіраюць, прамываюць, збіраюць даільныя апараты, але робяць гэта па-рознаму. Менш вопытнай даярцы патрэбна 15—12 мінут, каб падаіць карову, а ўдзельніцы конкурсу, якія валодаюць высокай тэхнікай даення, трацяць на гэта 7—6 і нават 4 мінуты.

...Выстаўка племянной жывёлагадоўлі ў вёсцы Вязань Дзяржынскага раёна. Трыццаць прэтэндэнтак прымаюць удзел у першым туры шостага рэспубліканскага конкурсу па машынным даенню кароў. У другім туры застаецца толькі восем. Хто з іх стане прызёрам?

Наперадзе самы адказны этап спаборніцтваў. У станках ля даільнага агрэгата дванаццаць кароў. Тры даяркі рыхтуюць апараты, падключаюць вакуумправод, прапускаюць гарачую ваду. Абмываюць і масажуюць вымя: гэта стымулюе аддачу малака. Хутка надзеты шклянкі, уключан апарат. Пакуль яшчэ не ясна, за кім першынство, бо ўмова конкурсу — падаіць не толькі хутчэй за ўсіх, але і паўней. Лепшы вынік і першае месца ў Раісы Шынкевіч, даяркі эксперыментальнай базы «Тулава» Віцебскага раёна. Раіса Пятроўна абслугоўвае ў сябе на базе 50 кароў, якія далі за мінулы год у сярэднім па 4621 кг малака.

Суддзі падводзяць вынікі конкурсу. З высокім зыходным балам за прадуктыўнасць кароў прыбыла на конкурс Надзея Васільеўна Паўлючкова, майстар машынага даення з племазавода «Крынікі» Лёзненскага раёна. Яна надала летась ад кожнай з 25 кароў па 5180 кг малака. У спаборніцтвах Надзея Васільеўна заняла трэцяе прызавое месца. Стужку пераможцы з надпісам «II месца», грамату Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР і Рэспубліканскага камітэта прафсаюза атрымала Надзея Аляксандраўна Рашкевіч, майстар машынага даення з эксперыментальнай базы «Зарэчча» Смалявіцкага раёна.

Застаецца дадаць, што пераможцы павезлі з сабой ганаровыя граматы і каштоўныя прызы. Раіса Шынкевіч — тэлевізар «Гарызонт-104» і радыёпрыёмнік «Акіян». Дом Надзеі Аляксандраўны Рашкевіч упрыгожыць новы вялікі дыван. Надзея Васільеўна Паўлючкова атрымала ва ўзнагароду халадзільнік «Мінск-6». І ўсе тры — бясплатныя пучэйкі ў пансіанат «Адлер».

Наперадзе новыя конкурсы. Калі сярод чытаючых гэтыя радкі ёсць даяркі — паспрабуйце свае сілы. Пачынайце рыхтавацца загадзя — гэта будзе гарантыя перамогі!

М. СЯРГЕЙЧЫК

Надзея Рашкевіч, Раіса Шынкевіч, Надзея Паўлючкова, пераможцы рэспубліканскага конкурсу па машынным даенню кароў.

Фота М. Лушчыка.

Стань нашым гонарам, лён!

адчувае, Марыя адказала: «Добра!» Яна ні на што не скардзіцца, выглядае зусім здаровай. «А як вы пераносіце пах у вашым цэху? — пытаюся я. — Не шкодзіць?» «Я прывыкла да паху, — адказвае Марыя. — Гэта толькі новенькія скардзіцца».

І мне падумалася: а навошта яна, такая прывычка? Пах у цэхах мочкі вельмі непрыемны, але ж ёсць спецыяльныя рэчывы — дэзадаратары, якія могуць яго ліквідаваць. І ўжо абавязкова на тэрыторыі кожнага льнозавода павінна быць свая зялёная зона, дзе рабочыя і работніцы маглі б адпачыць у абедзенны перапынак.

На некаторых заводах, напрыклад, на Руднянскім Смаленскай вобласці, ёсць спецыяльныя ўстаноўкі, якія прадукцыйна пападняюць вільгаці ад адціскальна-прамыўной машыны ў цэх. Сама машына герметычна закрыта, а рабочыя месцы абсталяваны насціламі, рашоткамі.

Амаль на ўсіх ільнозаводах, дзе мне давялося пабываць, нічога не робяць, каб ліквідаваць скразнякі. А гэта ж зусім няцяжка: трэба толькі зрабіць тамбуры пры ўваходах і выходах.

На тым жа Дзяржынскім заводзе няма пакоя, дзе можна было б вытрасці запыленае адзенне і прасушыць мокрае. А памяшканне, прызначанае для пакоя гігіены жанчын, ператворана ў склад.

На Рэчыцкім ільнозаводзе работніцы не забяспечаны нават водаправоднай вадой. Я ўжо не кажу, што тут павінны стаяць балоны з газіраванай вадой. На Дзяржынскім заводзе, праўда, ёсць сатуратарная ўстаноўка, але яна няспраўная. А ў гігіенічных правілах работы прадугледжаны пітныя фантанчыкі на адлегласці не больш як 75 метраў ад рабочага месца.

Добра было б стварыць для работніц цэху мочкі лёну невялікі фізіятэрапеўтычны кабінет з солюсам, светлавымі ваннамі, УФЧ і іншай апаратурай. Трэба вельмі пільна сачыць, каб работніцы часта маглі мяняць зношаныя гумавыя пальчаткі, абавязкова карысталіся ахоўнымі пастамі.

Ды і самі жанчыны-работніцы павінны сачыць за сваім здароўем, не чакаючы настойлівых запрашэнняў, перыядычна праходзіць медыцынскія прафілактычныя агляды.

Каб лён сапраўды стаў нашым гонарам, трэба дбаць і пра здароўе тых, хто яго апрацоўвае.

В. ЕРМАКОВА,
навуковы супрацоўнік
Беларускага навукова-даследчага
санітарна-гігіенічнага інстытута

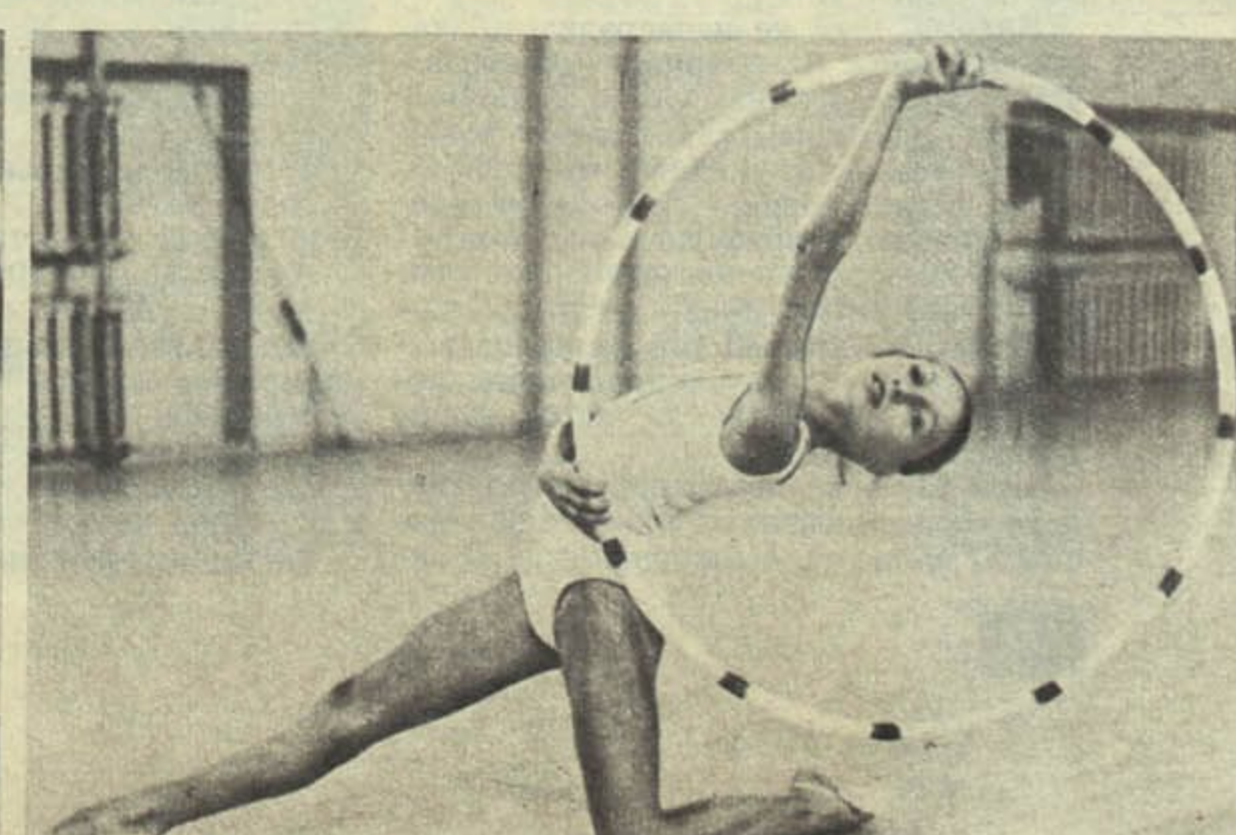
У ГІМНЕ КОЖНАГА ДНЯ

Табе, жыццё, тваім імгненням, якія аднойчы спыніў на момант фотааб'ектыў, людзям, што ўпрыгожваюць цябе і славяць працай сваёю ў гімне кожнага дня, мы прысвячаем гэтую старонку часопіса.

Па шырокіх вуліцах сталіцы ўпэўнена і спакойна вядзе жанчына тралейбус. Марыя Казіміраўна Бандарчык. Тысячы людзей заходзяць і выходзяць з дзвярэй, тысячы людзей штодзень давяраюць ёй сваё жыццё, свой час, свой настрой. Можа ў гэтым тралейбусе едзе на свой завод Марына Макарэнка, адна з лепшых работніц Мінскага гадзіннікавага завода, можа вяртаецца з работы Жанна Сцяпанавіч з завода медпрэпаратаў ці Клаўдзія Слесарава з фарфаравага? Ці юная гімнастка са сваіх трэніровак? У кожнай сваёй справе. Патрэбная людзям, патрэбная самім гераіням гэтага нарыса. Бо людзям патрэбны і хлеб, і гадзіннікі, і лекі, і прыгожыя рэчы, якія робіць фарфарава завод, і спартыўныя перамогі. І сукенкі, якія шые для дзяцей Таццяна Шуляк, брэстаўчанка, адна з лепшых швачак нашай краіны. Яе партрэт мы таксама змяшчаем на гэтай старонцы.

А хлеб? Гэта «персанальны» клопат Алены Камеш, трактарысткі калгаса «Кастрычнік» Хойніцкага раёна. Паглядзіце на здымак. Дзяўчына з кветкамі — гэта і ёсць яна, Алена, пераможца спаборніцтва, шчаслівая сваімі поспехамі, шчаслівая багатым сёлетнім ураджаем калгасных палеткаў.

У звоне кожнага нашага дня — сімфонія працы. Самая высокая сімфонія жыцця.

ЁСЦЬ такі чалавек у кожнага з нас. Нездарма ж у песні пяеца, што цябе шчэ і на свеце няма, а пра здароўе тваё ўжо клапацяцца людзі ў белых халатах. І праз усё тваё жыццё будучы старацца, каб ты быў здаровы. А ты прымаеш гэта як належнае, часам нават не асэнсоўваючы ўсяго, чым абавязаны і гэтым людзям і ўладзе, пры якой магчымы такія клопат.

Толькі калі сляпая смерць кіне на тваё жыццё злавесны цень, а чалавек у белым халаце схопіцца з ёй у адзінаборстве і адгоніць бяду, — захочацца ўзяцца за пяро, каб усё гэта асэнсаваць і расказаць пра свайго выратавальніка. Вось тады паштальёны і прыносяць у рэдакцыю такія лісты:

рэспандэнцыі Анатоля Сокалава даведваешся, як паважаюць у Гродна загадчыцу першага акушэрскага аддзялення гарадскога радзільнага дома Любоў Лукінічну Навіцкую. З залатым медалём яна скончыла школу якраз у год Перамогі над фашызмам. Дачка ўрача і фельчара, яна з дзяцінства вырашыла, кім быць. Тады ж, у сорок пятым, паступіла ў паўразбураны Мінскі медыцынскі інстытут. Праз пяць год дала клятву Гіпакрата. За чвэрць стагоддзя цэлае пакаленне людзей нарадзілася і вырасла ў Гродна з дапамогай акушэра-гінеколага Навіцкай. І, мусіць, кожная маці ўспамінае яе добрым словам за тое, што дзіця нарадзілася здаровым.

Ірына Будзікіна скончыла той жа

віча Жандарава з вёскі Патапаўка Буда-Кашалёўскага раёна? Амаль штогод ён лечыцца ў Гомельскім шпіталі інвалідаў Айчыннай вайны і ведае, які цудоўны калектыў урачоў там працуе. Але ж найперш яму хочацца расказаць пра медыцынскую сястру Лідзію Мікалаеўну Дзеравянку: без добрай медсястры, без фельчара і аптэкаркі нават самы лепшы доктар як без рук. А такую памочніцу, як Лідзія Мікалаеўна, пашукаць трэба. Фёдар Данілавіч памятае, як зусім яшчэ дзяўчом прыйшла яна працаваць у шпіталь і знайшла тут сваё сапраўднае прызвание. За дваццаць год навучылася знаходзіць «ключык» нават да самых цяжкіх хворых. «Ніхто так не ўмее падтрымаць маральны

ДАРАГІ НАШ ЧАЛАВЕК

«Калі вы хочаце напісаць пра самую лепшую жанчыну — пішыце пра Марыю Іванаўну Катовіч. Мне здаецца, што гэта ёй прысвечаны радкі някрасаўскіх вершаў пра рускіх жанчын. Усё сваё жыццё Марыя Іванаўна аддае выратаванню людзей. Мінскую абласную клінічную бальніцу многія гады ўзначальвала. Я не магу выказаць ёй словамі ўсёй сваёй падзякі за выратаванне маёй дачкі Светы... Каб гэта было ў маіх сілах, я б аддала Марыю Іванаўну частку свайго жыцця, а сабе пакінула б роўна столькі, каб выхаваць сваю Святланку...»

Сэрца Марыі Іванаўны Катовіч сарэла не адну матчыну душу. Не дзіўна, што на вачах супрацоўнікаў і хворых былі слёзы, калі яны праводзілі на заслужаны адпачынак свайго галоўнага ўрача. Можна ўявіць, як пасвятлела ў іх на душы, калі дачка, што Марыя Іванаўна адпачывала не доўга — яна працягвае лячыць людзей. Пад словамі «Нічога болей не хацелася б, каб толькі жыла яна доўга, доўга» падпісаліся, апрача Т. І. Самалюк, яшчэ тры маці. Але маглі б падпісацца і ўсе тыя, каго за многія гады сваёй урачэбнай дзейнасці выратавала Марыя Іванаўна Катовіч.

Не паспелі мы дачытаць гэты ліст, як прынеслі яшчэ адзін:

«Не памылюся, калі скажу, што ў Рэспубліканскай бальніцы, дзе я нядаўна лячыўся, працуюць сапраўдныя чараўнікі ў белых халатах, — піша Мікалай Барысавіч Рудакоўскі з вёскі Застарычча Старадарожскага раёна. — І сярод іх — урач Раіса Адольфаўна Лібская...»

Вядома, гэта яе непасрэдны абавязак. Пачэсны і гуманны абавязак усіх, хто стаіць на варце здароўя і жыцця чалавека. Бо кожны даваў клятву ўсе веды і сілы прысвяціць ахове і паляпшэнню здароўя чалавека, лячэнню і прафілактыцы захворванняў, добрасумленна працаваць там, дзе гэтага патрабуюць інтарэсы грамадства. Але толькі той да канца выконвае сваю клятву, хто не адны веды, а і душу аддае за выратаванне хворага чалавека.

Пра такіх васьм барацьбітоў за здароўе людзей расказваюць у сваіх допісах і нашы калегі-журналісты. З ка-

інстытут гады тры назад і стала цэхавым урачом у паліклініцы Мінскага трактарнага завода. Супрацоўнік шматтыражнай заводскай газеты Валеры Драздоў расказвае, колькі змагалася Ірына, каб не гулялі скразнякі ў праёмах кавальскага корпуса, каб кавалі насілі навушнікі, каб ва ўмывальніках заўсёды было мыла ці па-ста. Цэхавы ўрач так арганізавала справу, што ў гэтым корпусе цяпер самая нізкая захворваемасць.

Чытаеш усё гэта і міжволі думаеш аб нейкай зусім новай ролі ўрача. Кажуць, што кавалі — хлопцы дужыя, здаровыя, доктару з імі мала клопату. Але ж трэба ўсё прадугледзець, патурбавацца, каб не дапусціць да іх хваробу. Ірына Будзікіна стараецца рабіць гэта найлепшым чынам.

Калі вы працуеце на заводзе або фабрыцы, то таксама можаце расказаць пра свайго заводскага ці цэхавога ўрача. Ён для вас як брыгадзір, як кантралёр, як майстар, а часцей за ўсё як таварыш па працы. І ўсё ж такі кожны з нас адносіцца да свайго доктара як да чалавека незвычайнага, якому падуладна нешта такое, чаго не спасцігне ні майстар, ні кантралёр, ні брыгадзір, ні самы блізкі таварыш. Ніхто, апрача яго.

Нядаўня дзесяцікласніцы І. Чыр-ко яшчэ не даводзілася лячыцца ў Вольгі Дзям'янаўны Падгайскай, урача Нясвіжскай раённай бальніцы. Але яна не задумвалася, пра каго напісаць. «Спытайцеся ў любога жыхара Нясвіжа, — чытаем радкі на лістках школьнага сшытка, — і вам кожны раскажа, які гэта добры спецыяліст і цудоўны чалавек — доктар Падгайская».

Выдатнік аховы здароўя, узнагароджаная ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, сакратар партыйнай арганізацыі райбальніцы і дэпутат гарадскога Савета, Вольга Дзям'янаўна нездарма карыстаецца такой павагай і славай. Асабліва ў тых, каго яна лячыла. А хворыя людзі, калі можна так сказаць, звышчулыя на дабрату і сардэчнасць, на суперажыванне і гуманнасць чалавека ў белым халаце, на яго пастаянную гатоўнасць да канца выканаць свой абавязак.

Хіба не аб гэтым сведчыць пісьмо настаўніка-пенсіянера Фёдара Даніла-

дух, як яна, — чытаем у пісьме. — А гэта аказвае часам больш гаючае дзеянне, чым лекі».

І зноў: «Мне вельмі хочацца расказаць пра медыцынскую сястру Ніну Ільінічну Коліка, што працуе ў Празароцкай бальніцы. Яна для мяне дарагі чалавек. Колькі разоў яе маленькія пяшчотныя рукі, цёплыя ласкавыя словы падбадзёрвалі мяне ў цяжкія хвіліны і вярталі да жыцця...» (Аліна Дзягель з Глыбоцкага раёна). А Кацярына Фёдараўна Блішч ад імя сваёй сям'і выказвае шчырую ўдзячнасць загадчыцы Сморгонскага фельчарска-акушэрскага пункта Алёне Мікалаеўне Зайцавай за тое, што ў любы час дня і ночы яна спяшаецца на дапамогу чалавеку.

Урачом без скальпеля называе Васіль Чапцоў фармацэўта Настассю Аляксандраўну Макарэвіч, якая дваццаць год загадвае Воласаўскай сельскай аптэкай, што ў Талачынскім раёне. Бездакорна служыць яна людзям! Пра чулага, спагадлівага чалавека, няўрымслівага дэпутата Сейлавіцкага сельсавета, фельчара Ларысу Іванаўну Троська расказвае ў сваім допісе Генадзь Крэскіян з Нясвіжскага раёна.

Пісьмы, пісьмы... Чытаеш іх — і бачыш, як разам, плячо да пляча ўрач і медсястра, фельчар і фармацэўт змагаюцца за тое, каб кожны з нас быў здаровы, вясёлы, працаздольны. Часам нават шкадуеш, што часопіс выходзіць толькі раз у месяц і ўсе гэтыя пісьмы выкарыстаць на яго старонках проста немагчыма. Але як не радавацца, чытаючы, што сярод людзей у белых халатах многа такіх, хто сапраўды варты пяра паэта і пэндзля мастака! Як не зразумець трапяткое жаданне Зоі Адамаўны Тарыкавай! Жанчына была здаровая, вясёлая, працавітая. І раптам падкралася хвароба. На дапамогу адразу ж прыйшоў доктар Цэмахаў. Ды адна бяда не ходзіць. Праз тры гады той жа Рыгор Якаўлевіч у другі раз вярнуў ёй жыццё. Пасля аперацыі хвароба, аднак, не адступілася, прыкавала жанчыну да ложка. Тады доктар зрабіў яшчэ адну аперацыю. І вось: «Я быццам нанова нарадзілася: зноў хаджу, раблю ўсё, што па маёй сіле, радуся жыццю. Нават не ве-

Крычаўская цэнтральная раённая бальніца—адна з лепшых у рэспубліцы. Яе калектыў не раз выходзіў пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве лячэбных устаноў краіны, узнагароджан Чырвонымі сцягамі Міністэрства аховы здароўя СССР і БССР.

Добрую славу бальніцы стварылі яе ўрачы, сёстры, нянечкі. Медыкі акаружаюць увагай і клопатамі кожнага хворага, праводзяць вялікую работу па прафілактыцы інфекцыйных і прафесійных захворванняў, па санітарнай асвеце. У калектыве сталі традыцыйнымі конкурсы на званне «Лепшы па прафесіі». Больш як 200 медыцынскіх работнікаў і тры аддзяленні бальніцы носяць ганаровае званне ўдараўнікаў і калектываў намуністычнай працы.

Крычаўская бальніца аснашчана сучасным айчынным і замежным абсталяваннем. Гэта дае магчымасць ужываць найноўшыя метады абследавання хворых, больш дакладна ставіць дыягназы, наладзіць ахову жыцця і здароўя людзей на высокай навуковай аснове.

На здымку: урач Іван Пракопавіч Шаналаў і лабарантка Марыя Мікалаеўна Патапенка ў кабінце функцыянальнай дыягностыкі.

Фота М. Жалудовіча (БЕЛТА).

рыцца, што гэта пра мяне гаварылі: «Калі ўжо Тарыкава паправіцца, то ўсе мёртвыя паўстаюць». А я папярэлася і аб адным толькі думаю зараз: як мне аддзячыць свайму выратавальніку, цудоўнаму майму доктару! Ён жа для мяне цяпер самы дарагі чалавек. Вельмі прашу вас—прыедзьце вы да нас у Глыбокае і напішыце ў сваім часопісе пра Рыгора Якаўлевіча Цэмахава. Хай усе мае сяброўкі, што выпісваюць «Работніцу і сялянку», усе вашы чытачкі ведаюць, які добры доктар жыве і працуе ў нашым невялічкім горадзе... Каб вы ведалі, як я ўдзячна нашай роднай партыі і Савецкаму ўраду за тое, што яны выхавалі такога харошага чалавека, камуніста, які вяртае людзям самае дарагое—жыццё. І сама я вельмі шчаслівая, што жыву пры такой уладзе. Нават цяжка ўявіць, што было б са мной, калі б тая бяда напаткала мяне пры панскай Польшчы, якую я добра памятаю...

Бадай, не трэба ехаць у Глыбокае. Зоя Адамаўна так добра расказала пра самага дарагога для яе чалавека, што наўрад ці здолее хто дадаць што-небудзь лепшае. І я зноў і зноў лаўлю сябе на думцы: як гэта хараша, што людзі могуць сказаць пра свайго доктара, медсястру ці фельчара: «Дарагі наш чалавек!»

А. ЗАХАРЭНКА

ПЕСНІ ТАЦЦЯНЫ СІНІЦЫНАЙ

Баяніст Анато́ль Сіма́н шырока разгарнуў гучнагалосы інструмент, і мелодыя распасцёрла крылы, шчодро рассыпаючы патокі серабрыстых гукаў. Гукі траплялі, нібы лёгкі жаўранак, які спявае пшчотную веснавую песню ў затопленым сонечнымі праменямі блакіце неба. Велізарная зала Мінскага Палаца спорту, якая з нецярплівасцю чакала выступлення папулярных «Песняроў», заціхла, каб не прапусціць хваляючага моманту стварэння хараства.

Голас мякка струменіўся, узлятаў на высокую хвалю мелодыі, а часам, адарваўшыся ад гордай вяршыні, мчаўся ў бясконцую далечыню і зноў вяртаўся да людзей, захаваўшы таямнічую красу мільгаючых зорак у далёкіх галактыках. Пакораныя прыгажосцю голасу і пранікнёным расквыццём песні Яўгенія Пічкіна «Я люблю гэтую Зямлю», мінчане доўга і радасна апладзіравалі. Вядучая канцэрт «Ад сэрца да сэрца» аб'яўляе рускую народную песню «Живёт моя отрада». Зноў спявае лаўрэат Усесаюзнага конкурсу Таццяна Сініцына, закрываючы патаемныя душэўныя струны слухачоў. Песня, знаёмая па выкананню такіх выдатных майстроў, як Ірма Яўнзем, Лідзія Русланава і Людміла Зыкіна, афарбавана ў самабытныя адценні інтанацый і здаецца адкрытай толькі зараз.

Нарадзілася Таня на Разаншчыне, але радзімай лічыць Грачоўку, што ляжыць паблізу славутага Бузулукскага бору ў Арэнбургскай вобласці. Тут прайшлі дзіцячыя гады і юнацтва. Старадаўняе рускае сяло працягнулася на два з лішнім кіламетры ўдоўж ракі Ток, што пятляе ў стэпавых прасторах ля падножжа Уральскіх гор. Перадаючы з пакалення ў пакаленне жыхары гэтых мясцін расказываюць пра Емяльяна Пугачова, які стаў на абарону бедных сялян і казакаў. З нядаўняй мінуўшчыны прыйшлі легенды пра Васіля Іванавіча Чапаева. Абеліскі з чырвонымі зоркамі ў Грачоўскім лесе маўкліва нагадваюць аб палымных гадах рэвалюцыі і грамадзянскай вайны. Памяць пра герояў жыве ў пранікнёных песнях, якімі напоўнены раздольныя арэнбургскія стэпы, апетыя Пушкіным. Бязмежную шырыню і глыбіню гэтых песень удыхнула Таня ў раннім дзяцінстве, каб ніколі ўжо не разлучыцца з імі.

Жыла яна ў вялікай, дружнай і працавітай сям'і налгасніка. У доўгія зімовыя вечары, калі за сцяной завіруха намятала высокія сумёты ды біўся аб вокны жорсткі стэпавы вецер, маці спявала песні, супакойваючы хворую дачку. Ласкава дакраналіся да дзіцячай галоўкі яе грубыя рукі, патрэсканыя ад работы. Як цёпла гучаў грудны голас маці! Глыбока і надоўга западалі ў сэрца яе песні.

Падрастала Таня, і новыя даляглы.

ды песні адкрываліся ў штодзённым жыцці. Бывала, спяваючы на вясковых суседкі, і Таня тут жа, падпявае. Іскрыліся блакітным месячным святлом песні Панамарэнкі, гасла матава-прыглушаная мелодыя «На зары, на зоранцы», павольна раставалі ў прыціхлым небе фарбы мелодый «Вось скрылася сонца за гарой», віхурай узнімалася агнявая «Калінка». Ды хіба прыгадаеш усё пераспяванае ў Грачоўцы? Гэта былі мелодыі дзяцінства, якія на ўсё жыццё звязалі яе з невычарпальнай скарбніцай рускай народнай песні.

І потым ужо, дзе б яна ні была: у канцэртнай зале Масквы ці Ленінграда, Мінска, Арэнбурга ці ў кузаве грузавіка ў казахстанскім цалінным саўгасе,—ўспамінае бясконца дарагую Грачоўку, навалачак вялікай краіны, дзе першымі сцэнічнымі пляцоўкамі былі школа, раённы Дом культуры, раённыя і абласныя агляды мастацкай самадзейнасці. Прыгадваюцца святыя песень на ізумрудных паллях у старым Грачоўскім лесе. У чэрвені з'язджаліся сюды спевані з усяго раёна, і лес звінеў гукамі баянаў, мандалін і гітар. Спявала і яна, стараючыся пераймаць сваіх любімых спявачак—Лідзію Русланаву і Людмілу Зыкіну.

Таня Сініцына шчодро спявала для хворых Арэнбургскай абласной бальніцы, спявала ў інтэрнаце маскоўскай «Трохгоркі». У Маскве яе пачулі праслаўленыя спявачкі Ірма Яўнзем і Валяціна Кладніна. У Кладніной Таццяна будзе займацца ў Маскоўскім музычным вучылішчы імя М. Іпалітава-Іванова. Валяціна Яўрэмаўна навучыць, як разумець душу рускай песні, расквыце артыстычную індывідуальнасць юнай спявачкі, разумець добры мастацкі густ. Калі на конкурсе ў Маскве Таццяну Сініцыну пачулі прафесіяналы і простыя аматары рускай песні, ім стала ясна—з'явілася яркая, таленавітая спявачка, якая тонка адчувае прыроду песні.

Багацце вакальных фарбаў, глыбіня і сакавітасць голасу спалучаліся з высокай натхнёнасцю, выразнай фразіроўкай і рэльефнасцю слова. Песні, «заспяваныя» многімі выканаўцамі да непазнавальнасці, захаплялі сілай і шчырасцю перажыванняў. Паслухайце, як спявае невысокая жанчына з вялікімі блакітнымі вачыма старадаўняй рускай песні «Ля варот гуслі ўдарылі», «Ты заспывай, салавей», «Пайшоў назёл у агарод», «А дзядуля-дзядуля»,—і вы зразумеце, што яе майстэрства можна параўнаць з жыватворнай крыніцай, якая дала ў гарачае надвор'е свежасць і сілы для далейшага шляху.

Цяпер усе праграмы салістка Масканцэрта лаўрэат Усесаюзнага конкурсу Таццяна Сініцына рыхтуе пад кіраўніцтвам народнай артысткі РСФСР Ірмы Пятроўны Яўнзем—бясспрэчнага аўтарытэта і знаўцы чароўных таямніц народнага песеннага фальклору. На маё пытанне, ці ведае Таня беларускія народныя песні, яна адказала:

—Ведаю і з цікавасцю сачу за творчасцю Вольгі Шутавай, своеасаблівага інтэрпрэтатара беларускіх песень. Ведаю аркестр народных інструментаў імя Іосіфа Жыновіча. Хто ведае, магчыма і мне давядзецца выступаць з гэтым выдатным ансамблем, бо творчае жыццё я толькі пачынаю. Вельмі хочацца спяваць. Дзеля песні гатова мчацца і ў далёкія саўгасы Казахстана, і да рабочых БелАЗа ў Жодзіна. У песнях—усё мае жыццё.

Тры вечары тысячы слухачоў запаўнялі Палац спорту ў Мінску. Кожны вечар Таццяну Сініцыну сустракалі беларускія прыхільнікі народнай песні, дорачы сардэчную цеплыню сціплай жанчыне з мяккай, абаяльнай усмешкай, жанчыне, чыё жыццё—штодзённае пераадоленне жорсткай пакутлівай хваробы. У гэтай кволай жанчыны сапраўды байцоўскі характар. І верыш у доўгае творчае жыццё Таццяны Сініцынай—артысткі з яркім факелам у душы.

У. ЯФРЭМАУ

ПРА чалавека, які пра-жыў складанае і доў-гае жыццё, гавораць: «У яго быў нялёгкі лёс». Пра няўдачніка кажуць: «У яго не склаўся лёс». А што ж такое лёс? Уласная воля, ступень са-мастойнасці чалавека? Ці можа лёс вядзе яго па жыццю, па-даўляючы волю і ініцыятыву?

Кулістан Умараўна Халкеча-ва, кіраўнік групы тэхнічнага аддзела Чаркескага хімічнага завода, толькі ўсміхнулася, калі яе папрасілі хоць прыблізна ўспомніць той дзень, калі да яе звярнуліся несправядліва, нова, па імю і па бацьку — «Кулістан Умараўна...» Можна толькі ска-заць, што з таго моманту міну-ла доволі многа часу. Работы заўсёды было шмат, клопаты нібы даганялі адзін аднаго, і ў гэтым няспынным чаргаванні яна проста не дачула, калі яе паклікалі: «Кулістан Умараў-на!»

Чалавек здзіўляецца, калі заўважае, што дні бягуць хут-чэй, чым яму хацелася, ён з ра-дасцю затрымаў бы час, але гэта немагчыма, і такое бяспі-ле найчасцей засмучае чалаве-ка. А Кулістан Умараўна не ба-чыць прычыны для смутку, яна лічыць, што калі ўдаецца ісці ў нагу з часам, адчуваць яго рытм, — то гэта вялікая ўдача.

На пытанне, ці шчаслівая яна, Кулістан Умараўна адказа-ла: «Канечне, шчаслівая! Хоць бы па той проста прычыне,

ВЫБАР ЛЁСУ

На мерыдыянах Радзімы

што няма часу задаваць сабе гэтае пытанне». Поўныя да кра-ёў былі гады, аддадзеныя лю-дзям, працы, сям'і, і нават са-мо пытанне, ці шчаслівая яна, ці склаўся яе лёс, можа здацца ёй недарэчным.

Калі яна вучылася ў Кабар-дзіна-Балкарскім дзяржаўным універсітэце ў Нальчыку, на хі-мічным факультэце, першым яе жаданнем было стаць настаўні-цай. Але здарылася так, што на перададзены практыку яе паслалі на хімічны завод у Чар-кеск. Вытворчая дзейнасць і звязаныя з ёй перспектывы — Чаркескі хімічны завод у той час быў невялікім прадпрыем-ствам, але ўжо намячалася яго пашырэнне — захапілі яе, вы-значылі галоўны выбар. Атры-маўшы дыплом, яна адразу прыйшла на завод. Гэта было ў 1961 годзе.

Першыя два гады працавала зменным майстрам. Першая па-сада была самай цяжкай. Трэба было да дробязей вывучыць тэхналогію, усё, што адносілася да вытворчага працэсу. Дробя-зей для Кулістан не было.

Мяккі і разам з тым рашучы характар Кулістан спадабаўся рабочым. Яе выбралі сакрата-ром камсамольскай арганізацыі

прадпрыемства. Праз два гады Кулістан Умараўна назначылі старшым інжынерам ЦЗЛ — цэнтральнай заводскай лабара-торыі. Потым вытворчасць па-чала пашырацца, былі пабуда-ваны новыя цэхі, і ёй даверылі пасаду начальніка змены ў но-вым цэху — у цэху лакафарбаў.

Пасля чатырох гадоў паспя-ховай работы на гэтай пасадзе яна ўзначаліла групу масляных фарбаў у тэхнічным аддзеле, дзе працуе і зараз. Кіруе рас-працоўнай тэхнічнай документа-цыяй — рэгламентаў (кароткае апі-санне прадукцыі), сыравінных характарыстык, апісанняў тэх-налагічнага рэжыму, планаў су-працоўварыйных мерапрыем-стваў. Без іх немагчыма забясп-ечыць нармальную работу за-вода.

З гонарам Кулістан Умараў-на паказвае завод, расказвае яго мінулы гісторыю, раскры-вае перспектывы. З асаблівай радасцю яна прыходзіць у цэх літаграфаванай бляхі — адзіны ў краіне. Літаграфаваная бляха ідзе на ўпакоўку фарбаў, эма-лей. Тут стаіць сучаснае абста-ляванне, кожную секунду з паў-аўтаматычнай лініі нанясення і сушкі фарбы сыходзіць адзін ліст.

Зараз на Чаркескім хімічным многія цэхі рэканструююцца, абнаўляецца абсталяванне. Змя-няецца характар вытворчасці. Калі раней тару для прадукцыі прысылалі з іншых заводаў, то цяпер завод сам робіць бляшан-кі для фарбаў. Прадукцыя за-вода забяспечвае патрэбы аў-тамабільнай прамысловасці, прадпрыемстваў, якія выпуска-юць медыцынскае абсталяван-не, прамысловасці тавараў шы-рокага ўжытку. Спажывацямі за-вода з'яўляюцца 14 замежных краін.

За паспяховую дзейнасць ка-лектыву завода ўручаюць Чырво-ны сцяг ЦК КПСС і Савета Міні-страў РСФСР. У тым, што прад-прыемства выйшла пераможцам у сацыялістычным спаборніц-тве 1973 года, ёсць немалая за-слуга і Кулістан Умараўны Хал-кечавай.

Але ўсё гэта толькі частка яе клопатаў. Яна яшчэ і грамадскі тэхнічны інфарматар, старшы-ня прафкома, член жансавета завода, а ў школе, дзе ў шо-стым класе вучыцца яе сын Ма-рат, — старшыня бацькоўскага камітэта. Былі ў школе два вуч-ні — яны дрэнна наведвалі за-няткі, не паспывалі па некаль-кіх прадметах. Кулістан Ума-

СЛУЖБА БЫТУ: СЁННЯ І ЗАЎТРА

— Можна ехаць!

Мікалай Аляксандравіч Кургановіч, шафёр-экспедатар «Службы быту», па-глядзеў на маршрутную карту.

— Сёння ў мяне калгас імя Кірава і саўгас «Зорка». Пункты далёкія, і дарога ў «Зорку» цяжкая...

Пакуль вялізны зялёны аўтафургон падскакваў на калдобінах выбітага ас-фальту, Кургановіч пералічваў сам сабе ўсё, што трэба зрабіць за дзень.

— Перш у «Зорку» заеду. Адраманта-ваную мэблю развезу па хатах. Адтуль — на комплексны прыёмны пункт, заказы забяру. Ну, а потым — у калгас паеду. Адам Зоі Уладзіміраўне, загадчыцы пункта, адрамантаваны абутак, пральныя машыны, гадзіннікі, і разам з ёй паедзем па брыгадах. Ды яшчэ вечарам трэба ўсе заказы здаць на дыспетчарскі пункт...

Вось так асэнсаваная, раскладаная па па-лічках свой рабочы дзень Кургановічу проста неабходна, інакш тое-сёе ўпус-ціць, забудзешся зрабіць. А ў наступны раз трапіш сюды толькі праз тыдзень, калі зноў выедзеш на гэты маршрут.

Як непазнавальна змянілася вёска за апошнія гады! Як павысіўся культурны

узровень, дабрабыт яе жыхароў! Зараз ніхто не дзівіцца, што амаль у кожнай хаце ёсць і радыёпрыёмнік, і тэлевізар, і халадзільнік, і пральная машына. Бы-тавая тэхніка дапамагае вясковым жан-чынам упраўляцца з хатняй гаспадаркай, эканоміць час.

Здаецца, зусім нядаўна хадзілі па вёсках вандруючы майстры, прапануючы свае паслугі: запаяць каструлю, пашыць боты, скласці печ, зашкліць вокны. Не заўсёды ў сялян быў час з'ездзіць у райцэнтр і аддаць у рамонт сапсаваную рэч. Зараз патрэба ў многіх паслугах вандруючых майстроў адпала («я лепей новае вядро ці каструлю куплю, чым бу-ду рамантаваць старое», — гаварыла ад-на жыхарка з вёскі Ніўкі), выкананне ін-шых заказаў узяла на сябе служба бы-ту. Яна рамантуе тэлевізары і прыёмні-кі, халадзільнікі і пральныя машыны — гэтыя паслугі гадоў дзесць таму назад лічыліся прывілеяй горада. У Пухавіцкім райбыткамбінаце мне казалі, што жы-хары вёсак, не выезджаючы ў райцэнтр, могуць здаць у рамонт абутак і адзен-не, мэблю, прадметы бытавой тэхнікі, па-шыць сукенку, заказаць трыкатажную кофтакку. Менавіта на гэтым камбінаце была ўпершыню ў вобласці распрацава-на і ўведзена ў дзеянне дыспетчарская служба, амаль ва ўсіх гаспадарках ад-крыты комплексныя прыёмныя пункты. Служба быту наблізілася да жыхароў вё-сак.

— У арганізацыі сельскай службы бы-ту пакуль што шмат і нявырашаных пы-танняў, — сказаў намеснік начальніка Мінскага абласнога ўпраўлення быта-вога абслугоўвання тав. Дурко. — Тое, што здавалася новым і зручным учора, сёння можа не адпавядаць патрабаван-ням часу.

Парасоўныя камбінацыі бытавога аб-слугоўвання... Шафёры самі збіралі заказы на ўсе віды паслуг, размяшчалі па майстэрнях, гатовыя — забіралі і зноў развозілі па вёсках. Шмат часу ішло на прыём заказаў, задачу іх у майстэрні. Не

быў дакладна вызначаны тэрмін прыез-ду «Службы быту», не заўсёды добра-якасна выконваліся заказы. Вось і сталі перасоўныя камбінацыі ўчарашнім днём. На змену ім прыйшлі комплексныя пры-ёмныя пункты. Іх у Пухавіцкім раёне — дваццаць два. Раён разбіты на зоны, якія абслугоўваюцца прыёмнымі пункта-мі. Каардынуе іх работу дыспетчарская служба.

Дыспетчар камбіната Уладзімір Івана-віч Галецкі знаёміць са сваёй гас-падаркай.

— Вось у гэтым памяшканні — стэла-жы. Іх столькі, колькі прыёмных пунк-таў. На кожным захоўваюцца выкананыя заказы. Адпраўляючыся ў рэйс, шафёр забірае іх з сабой. Мая задача — тры-маць самую цесную сувязь з прыёмны-мі пунктамі, прымаць заказы, якія пры-возяць шафёры фургонаў з рэйсаў, зда-ваць заказы ў майстэрні і забіраць іх. Яшчэ я павінен аформляць документа-цыю, сачыць за якасцю і своєчасным выкананнем работы.

Зазваніў тэлефон. Галецкі запісаў просьбу загадчыцы прыёмнага пункта калгаса імя Леніна, сказаў:

— Матэрыял на сукенкі прасіла пры-везці, трэба абавязкова паслаць з ша-фёрам-экспедатарам.

Ён паказаў кнігу, куды запісвае ўсе просьбы загадчыкаў прыёмных пунк-таў, рэгіструе заказы і тэрміны іх выка-нання.

— Гэта выключае розныя выпадковас-ці, прывучае рабочых камбіната да да-кладнасці. Бо галоўнае ў службе быту — якасць і дакладнасць.

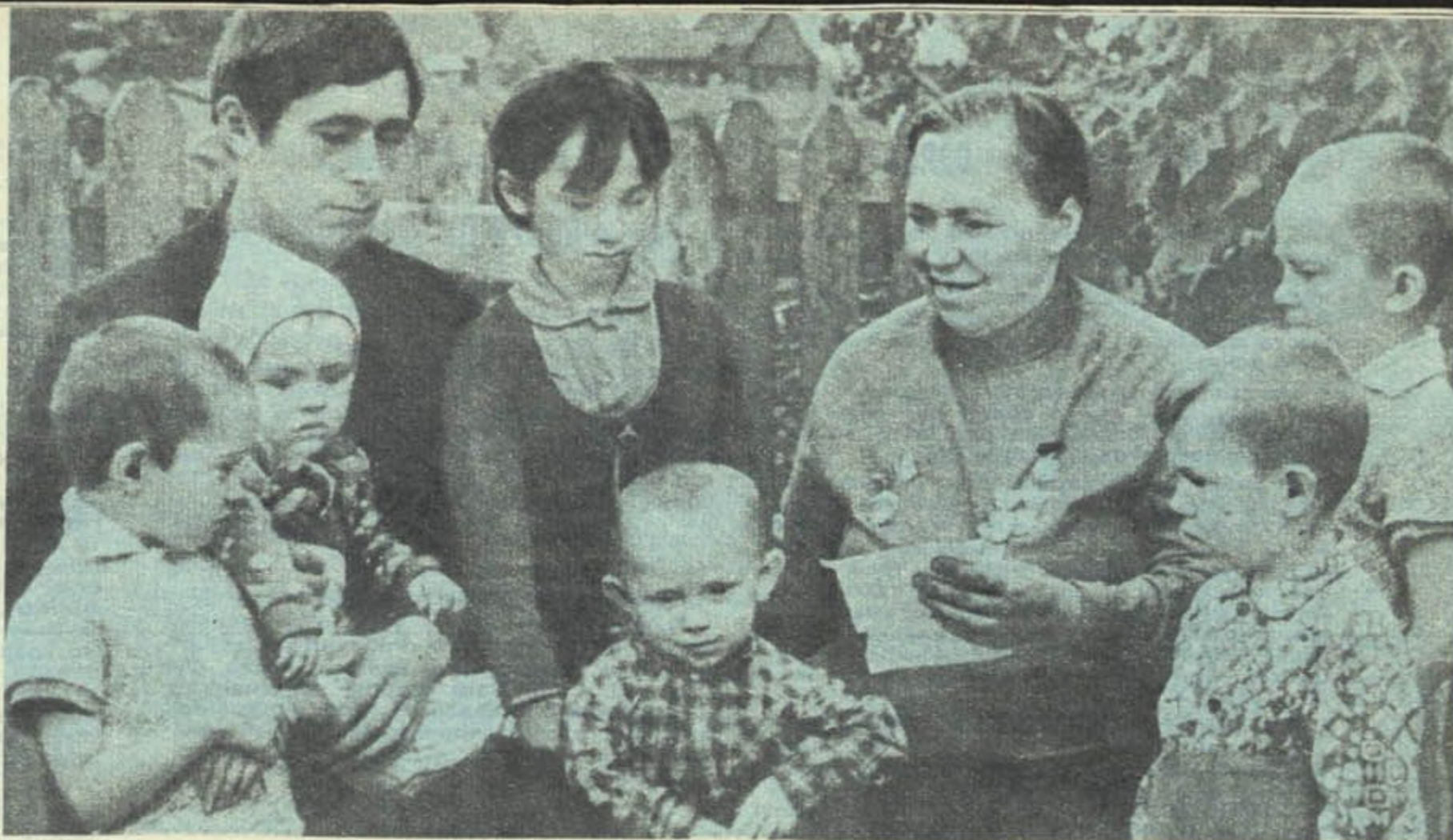
Восем месяцаў працуе Пухавіцкі рай-быткамбінат па новаму метаду. За гэты час аб'ём паслуг на аднаго сельскага жыхара склаў 3 рублі 32 капейкі. (У мінулым годзе — 2 рублі 74 капейкі.) Значна ўзрос аўтарытэт сельскай служ-бы быту. Усе хваляць добрую якасць работы, зручнасць. Але колькі яшчэ трэба зрабіць, каб паслугі службы быту трывала ўвайшлі ў жыццё сялян!

раўна пачала высвятляць прычыны. Аказалася, што дома іх акружае атмасфера нязгоды, бацькі перасталі ўдзяляць увагу сваім дзецям. Халкечава пагаварыла з бацькамі, пачала наведваць іншыя няўдалыя сем'і, правяраць распарадак дня вучняў. Нястомная, клапатлівая ўвага прынесла свой плён. Дзеці пачалі лепш вучыцца, уключыліся ў грамадскую работу.

Кажуць, быццам пражытыя гады чалавек заўважае толькі тады, калі падростаюць яго дзеці. Марат ужо зусім самастойны, а вось трохгадовая Людміла і двухгадовая Сусана пакуль яшчэ патрабуюць пастаяннай увагі. Прыходзячы з завода, Кулістан Умараўна адразу трапляе ў акружанне сямейных клопатаў. Але вясёлая і дружная сям'я Халкечавых спраўляецца з імі паспяхова. Галоўнае, лічыць галава сям'і Нурчук Барысавіч Халкечаў, — гэта не пакідаць без увагі ні адно з узнікшых пытанняў, вырашаць іх адразу, як толькі яны нараджаюцца. Гэта сям'я вызначаецца рэдкай аднадушнасцю, цудоўнай гарманічнасцю адносін. Тут, напэўна, выявіўся яшчэ адзін талент, яшчэ адно прызвание Кулістан Умараўны — талент і прызвание маці.

Яна — з тых людзей, якія самі выбіраюць свой лёс.

Юрый ВІНАГРАДАУ

На гэтай фатаграфіі вы бачыце старэйшую даярку саўгаса «Малеч» Бярозаўскага раёна Вэру Мікалаеўну Тоўпін. Маці-героіня нарадзіла і выгадавала адзінаццаць дзяцей. Старэйшыя працуюць ужо, маюць уласныя сем'і, а меншыя працягваюць вучыцца ў школе. Да вялікага сямейства Тоўпін прыбавіліся і ўнукі. Цяпер у Вэры Мікалаеўны і яе мужа Пятра Мікалаевіча, жывёлавода саўгаса, іх двое.

На здымку: Вера Мікалаеўна Тоўпін сярод дзяцей.

Фота В. Сівалапа.

Некалькі дзён ездзіла я па вёсках раёна. Глядзела, як працуюць шафёры-экспедытары, комплексныя прыёмныя пункты. Плюсы і мінусы новай сістэмы былі на відавоку...

Наш фургон прыехаў у вёску Ніўкі (саўгас «Дрычынскі»). Гаспадыні, якім мы везлі з рамонт пральныя машыны, ужо чакалі нас. Амаль дзве гадзіны стаялі мы ў вёсцы, але паслугі службы быту больш нікому не спатрэбіліся. Да машыны падыходзілі, пыталіся, што можна здаць у рамонт. Мы цярпліва расказвалі. Сяляне дзівіліся разнастайнасці паслуг, абяцалі ў наступны раз стаць нашымі кліентамі.

І вось яшчэ што характэрна. Калі ў адной вёсцы ўсе здавалі пральныя машыны, дык у другой — адзенне ў хімчыстку, у трэцяй — мэблю ў рамонт. Падумалася, што людзі дрэнна праінфармаваны аб паслугах, якія могуць атрымаць ад службы быту. Здала, напрыклад, цётка Мар'я чаравікі ў рамонт. Добра ёй выканалі заказ, і пра гэта хутка даведваюцца суседкі. Яны, быццам згаварыўшыся, нясуць у рамонт абутак, не ведаючы, што могуць і мэблю адрамантаваць, і халадзільнік, і вопратку ў хімчыстку здаць.

Хто павінен рэкламаваць сельскім жыхарам такія выгоды? Шафёры-экспедытары? Загадчыкі прыёмных пунктаў? Ні тыя, ні другія гэтага не робяць, хаця і тым і другім дадзены план па ўсіх відах паслуг. Але дробныя віды паслуг шафёры прапануюць не вельмі ахвотна. Кургановіч сказаў:

— Шмат валтузні. Напрыклад, рамонт чаравікаў агульны план цяжка выканаць. Выгадней мець справу з мэбляй ці халадзільнікам. Таму і ганяюцца шафёры-экспедытары за вялікімі заказамі.

У загадчыкаў прыёмных пунктаў таксама ёсць план па розных відах паслуг. У маленькім прыёмным пункце працуюць два-тры чалавекі. Загадчык пункта яшчэ і кравец; за месяц ён павінен пашыць пэўную колькасць адзення.

— Калі сяляне прыносяць рэчы ў рамонт, мы абавязкова прымаем, а часу на рэкламу ў мяне няма, — тлумачыць загадчыца Дукорскага прыёмнага пункта Галіна Герасімаўна Дзмітрук. — Трэба самой выконваць план па шытву.

І здараецца, што агульны план прыёмных пунктаў выконваюць, а па хімчыстцы, рамонт абутку — не. Раз на тыдзень работнікі пункта павінны разам з шафёрам-экспедытарам аб'язджаць вёскі, дапамагаць яму збіраць заказы. Але каму павінен ісці ў план рамонт халадзільніка ці пральнай машыны?

— Былі выпадкі, — смяецца Кургановіч, — прыносяць сяляне рэч у рамонт, а мы з загадчыцай пункта навыперадкі хапаемся за аловак: хто першы аформіць заказ...

Разам з загадчыцай прыёмнага пункта калгаса імя Кірава Зояй Уладзіміраўнай Васкабовіч мы выязджалі ў брыгады гаспадаркі. Васкабовіч трэба было зрабіць прымеркі і ўзяць новыя заказы. І хаця мяне пераконвалі, што фургон «Службы быту» паяўляецца на прыёмных пунктах дакладна па графіку, было бачна, што гэта не заўсёды ўдаецца. То машына затрымаецца, пакуль шафёр збярэ і раздасць заказы (так было ў саўгасе «Зорка»). То прыедзе раней... Вось і Зоя Уладзіміраўна спазнілася да сваіх заказчыкаў. Яе ўжо ніхто не чакаў, усе жанчыны былі на працы. Мы паехалі на поле. Прымеркі і прыём заказаў адабралі шмат часу, і ў суседнія вёскі мы не паспелі.

Кургановіч вяртаўся на камбінат, нерваваўся:

— Яшчэ ў дыспетчарскі пункт трэба заехаць, здаць заказы. — Сумна ўздыхнуў:

— Вось так заўсёды. Па графіку павінен быць на камбінаце ў шэсць гадзін вечара, а еду вунь як позна...

Але ўсё-такі перавага прыёмных комплексных пунктаў перад перасоўнымі камбінатамі відавочная. Жыхары вёсак, не чакаючы прыезду машыны, могуць

занесці рэчы на пункт і здаць іх у рамонт.

— Нам бачны недахопы цяперашняй арганізацыі працы. Але мы іх паступова выпраўляем, — гаворыць дырэктар райбыткамбіната Рыгор Іосіфавіч Моўсік. — На парадку дня — больш прагрэсіўны спосаб абслугоўвання насельніцтва. Куртамышскі.

У Куртамышы Курганскай вобласці ўдасканалілі сістэму прыёмных пунктаў. На пункце працуе адзін чалавек, прыёмшчык. І рамонт, і шытво выконваюцца на быткамбінаце, а прыёмшчык толькі збірае заказы ў насельніцтва на ўсе віды паслуг, робіць прымеркі (шыць адзенне будучы на камбінаце) і выдае гатовую прадукцыю. Шафёр-экспедытар будзе прыязджаць раз у тыдзень забіраць заказы (афармляць іх павінен загадчык пункта). Астатнія дні загадчык будзе працаваць у сваёй зоне: весці работу сярод насельніцтва вёсак, выязджаць у аддзяленні гаспадарак, афармляць заказы. Сяброўства службы быту з вясковымі павінна быць сталым, надзейным — такая задача ў загадчыкаў-прыёмшчыкаў.

— Мы ў парадку эксперымента два комплексныя пункты пераводзім на работу паводле Куртамышскага метаду, — расказваў Р. І. Моўсік. — Загадчыкі пунктаў пройдуць навучанне ў атэлье нашага камбіната, папрацуюць разам з закройшчыкамі, з якімі потым будуць супрацоўнічаць. Трэба паклапаціцца аб дадатковым памяшканні: усе работы будучы выконваюцца на камбінаце. Адным словам, клопатаў процьма, але, на маю думку, за гэтым спосабам — будучае.

Работнікі сельскай службы быту — у пастаянным пошуку новых форм працы, новых варыянтаў. Бо жыхары вёсак павінны атрымліваць тыя ж паслугі, што і гараджане.

Калі я вярталася ў Мінск, каля нашага аўтобуса прамчаўся знаёмы фургон «Службы быту». Ён спяшаўся ў вёску, па чарговым маршруту.

С. КУЛІНКОВІЧ

МАЦЯРЫНСКАЕ СЭРЦА

З гэтай ветлівай, сціплай чарнавокай жанчынай я пазнаёмілася ў бальніцы. Яна трапіла сюды з маленькай дачушай, якая толькі-толькі паявілася на свет. А дома ў яе засталася... дзесяць дзяцей! Часта прыбігалі правадаць маці старэйшыя дачкі.

Уладзіслава Адольфаўна Фурс—малая жанчына, усяго сорак два гады. А колькі працы зрабілі яе рукі, каб паставіць на ногі столькі дзяцей!

— Іншы раз гаварылі мне,—расказвае Уладзіслава Адольфаўна,—навошта табе столькі дзяцей, ты ж яшчэ малая, пажыла б хоць крыху для сябе! Але ж мае дзеці—мая радасць. Старэйшы, Іосіф, заканчвае Віцебскі політэхнічны тэхнікум, Аліна—дзiesiąты клас, Рэня—восьмы. Вучацца добра. Хіба гэта не радасць для маці? Марыя, Соня, Леанід, Альфрэд, Віця ходзяць у школу, а меньшанькія, Вера і Саша,—у садзік.

Уладзіслава Адольфаўна працавала ўчотчыцай у МТС і на іншых работах. Калі сям'я пераехала ў Празарокі, пайшла няняй у дзіцячы садзік. Дзеці хутка палюбілі «цёцю Адольфаўну».

Чысціня і парадак у доме Фурсаў. Дружна і весела ў сям'і. Маці навучыла дзяцей любіць і паважаць працу. Ніколі ніхто з іх не стане несумленным, абыхавым чалавекам: быць сапраўднымі людзьмі вучыць іх маці-героіня.

В. Палевачы,
Глыбоцкі раён.

А. Дзягель

ШУКАЮ СЯСТРУ!

Звяртаюся з гарачай просьбай да чытачоў часопіса: памажыце адшукаць маю сястру Яніну Звяжхоўскую. Пасылаю яе фотаздымак. Яна нарадзілася ў 1904 годзе ў горадзе Кельцэ, пасля жыла ў вёсцы Бобжа, гміна Самсонаў. Апошніе пісьмо Яніны я атрымаў у 1935 годзе, тады яе адрас быў: Бабруйская вобласць, паштовае аддзяленне Замен-Рына. Прозвішча яе мужа мне не вядома, ведаю толькі, што імя яго Людовік. Сястра пісала, што ў яе два сыны — Уладзіслаў, якому тады было два гады, і малодшы Іосіф, што яна з мужам працуе ў калгасе ці саўгасе. Пазнаёміліся яны ў Германіі, куды ў малодсці яна паехала на працу.

З сястрой я не перапісваўся больш як 40 гадоў. Да вайны майё сям'і было вельмі цяжка жыць і мы не маглі наведаць яе ў Беларусі, але цяпер я вельмі хацеў бы знайсці сястру або яе родных. Прашу тых, хто ведае, напісаць, што з ёй.

Мой адрас: Польшча, горад Кельцэ, вул. Вясенія, 1, кв. 4.

З сардэчным прывітаннем

Сцяпан Звяжхоўскі

ЯК ПАПІСАЦА

НА «РАБОТНІЦУ І СЯЛЯНКУ»?

Дарагая рэдакцыя!

Я жыву ў горадзе Ачынку, што ў Краснаарскім краі. Выпадкова ўбачыла часопіс «Работніца і сялянка». Мне захацелася падпісацца на яго. Але ці можна гэта, жывучы так далёка ад Беларусі? Калі можна, то дзе і як? Прашу вас, напішыце пра гэта, а заадно і пра свой часопіс некалькі слоў.

К. П. ЧАРДЫНЦАВА

Паважаная Клаўдзія Паўлаўна!

Паведамляем Вам і ўсім, хто таксама жадае падпісацца на «Работніцу і сялянку», што зрабіць гэта вельмі проста, дзе б вы ні жылі. Наш часопіс змешчаны ў цэнтральным каталогу і прэйскуранце, падпіска на яго прымаецца без абмежавання з любога месяца. Падпісная цана — 1 рубель 80 капеек на год.

Так што, калі вы хочаце рэгулярна ат-

рымліваць «Работніцу і сялянку», своечасова падпішыцеся на яе ў сваім паштовым аддзяленні. Часопіс выходзіць раз у месяц, амаль паўмільённым тыражом. І, дарэчы сказаць, больш за сто тысяч экзэмпляраў яго ідзе за межы Беларусі.

Такіх пісем, як ваша, у рэдакцыю прыходзіць шмат, асабліва ў час падпісной кампаніі. Некаторыя нават дасылаюць грошы на падпіску або просіць выслыць часопіс накладным плацэжам. Карыстаючыся выпадкам, хочацца растлумачыць, што рабіць гэтага не трэба, бо рэдакцыя непасрэдна не займаецца распаўсюджаннем свайго выдання. Гэта задача органаў «Саюздруку» і сувязі.

А таму, калі ў вас узнікаюць тыя ці іншыя пытанні ў сувязі з падпіскай на наш часопіс, здараюцца недарэчнасці з яго дастаўкай, звяртайцеся, калі ласка, у сваё паштовае аддзяленне ці ў Беларускае падпіснае і рознічнае агенцтва «Саюздруку» або ў яго газетна-часопісную экспедыцыю. Рэдакцыя ў далейшым будзе старацца рабіць усё, каб «Работніца і сялянка» вам падабалася.

Што яшчэ сказаць пра часопіс? Гэта адно са старэйшых выданняў рэспублікі. У наступным месяцы «Работніцы і сялянцы» споўніцца пяцьдзсят гадоў.

У СЯМ'І ДРУЖБА— ЛЯГЧЭЙ ІДЗЕ СЛУЖБА

Міліцэйская служба патрабуе ад работніка вялікага нервовага напружання, волі і мужнасці, вытрымкі і самавалодання. Ад таго, наколькі жонка ўсведамляе неабходнасць, важнасць і высякароднасць міліцэйскай службы, наколькі ўважліва яна адносіцца да мужа,—у многім залежыць асабістае шчасце і моц-

насць сям'і. Прыказка нездарма гаворыць: «У сям'і дружба—лягчэй ідзе служба».

Кіраўніцтва і партыйная арганізацыя Упраўлення ўнутраных спраў Мінскага гарвыканкома вырашылі правесці гарнізонны сход жонак і членаў сям'яў супрацоўнікаў мінскай міліцыі. Усюды адбыліся пашыраныя пасяджэнні жансаветаў і іншых грамадскіх арганізацый, выпушчаны маляўнічыя запрашалыныя білеты з укладшам-песняй «Міліцэйскія жонкі», эстрадны аркестр УУС падрыхтаваў спецыяльную праграму. Верным сяброўкам, якія падзяляюць з мужамі нялёгкую міліцэйскую службу, быў прысвечаны даклад начальніка УУС Мінскага гарвыканкома генерал-маёра міліцыі В. А. Піскарова. Былі названы ў якасці прыкладу муж і жонка Ільянковы. Станіслаў Антонавіч—начальнік аддзялення міліцыі, яго жонка Кацярына Канстанцінаўна—монтажніца завода «Прамсувязь». За ўдарную працу ў 1973 годзе яе імя занесена на Дошку гонару. Кацярына Канстанцінаўна—прафгрупорг цэха, член жансавета, удзельнічае ў арганізацыі і правядзенні вечароў адпачынку, культпаходаў.

Дружная сям'я ў супрацоўніка Заводскага РАУС капітана міліцыі М. П. Мартыновіча. Яго жонка Ульяна Сцяпанаўна працуе табельшчыцай на заводзе імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, актыўны грамадскі работнік. Яна кляпатлівая, уважлівая жонка і маці.

Вялікая і прынцыповая размова ішла на сходзе пра жаночыя саветы, іх ролю ў камуністычным выхаванні асабовага складу, у арганізацыі культурнага жыцця работнікаў міліцыі. На сходзе быў аб'яўлен загад начальніка УУС аб заахвочванні групы жонак і членаў сям'яў супрацоўнікаў за іх актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, высякародную працу па выхаванні дзяцей і стварэнню добрых умоў для работы мужоў, супрацоўнікаў органаў унутраных спраў.

В. ОСЬКІН,
лейтэнант міліцыі

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

Працую вяртаўніком на ферме буйной рагатай жывёлы саўгаса «Зеляневічы». У ліпені 1974 года адміністрацыя саўгаса без майё згоды перавяла мяне на іншую пастаянную работу. Ці правільна гэта?

А. ЧАПАЕЎ

Пружанскі раён

У адпаведнасці з артыкулам 25 КЗОТ БССР перавод на іншую пастаянную работу на тым жа прадпрыемстве, ва ўстанове, арганізацыі дапускаецца толькі са згоды рабочага або служачага. Не мае значэння, якім чынам пераводзіцца работнік—з павышэннем або з паніжэннем у пасадзе.

З 1 сакавіка па 2 ліпеня 1974 года была ў водпуску па цяжарнасці і родах. Працую ў калгасе памочнікам бухгалтара. Ці маю я права атрымаць дапамогу, зыходзячы з заробтку за той месяц, які папярэднічаў водпуску,—у адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў СССР ад 26 ліпеня 1973 года?

С. КІСЛОВА

Брагінскі раён

Такога права Вы не маеце. У адпаведнасці з Палажэннем аб парадку назначэння і выплаты дапамог па цяжарнасці і родах жанчынам—членам калгасаў, зацверджаным Пастановай Савета Міністраў СССР ад 4 лістапада 1964 г., дапамога калгасніцам вылічаецца з фактычнага заробтку ў калгасе за календарны год, які папярэднічаў году, калі жанчына пайшла ў водпуск па цяжарнасці і родах. З 1 снежня 1973 г. дапамога выплачваецца ў размеры поўнага заробтку за ўсе дні водпуску.

А. ХВАСТОЎ,
кандыдат юрыдычных навук

гаворыць больш дакладна, то ўсяго шэсць месяцаў пражылі яны пад адным дахам. А потым разбегліся, пакуль не сустрэў ён другую. Цяпер усчаў развод і шальмуе жонку нагаворамі, закідае папрокамі, прыгадвае, што было і чаго не было.

Дваццацічатырохгадовы мужчына і дваццацідвухгадовая жанчына стварылі сям'ю. Ці павінны яны былі

людзі з жонкай. Зараз, калі яны стаяць перад судом, дзесьці плача, напэўна, іх дзіця. Так ёсць дзіця, пра якое яны зараз забыліся. Яно не стане радасцю ў сям'і. Яго ашукалі пры нараджэнні, абдзялілі ў законным праве мець бацьку. За што яго так?!

У народных судах Мінска нярэдка разбіраюць выпадкі, калі праз тры-чатыры месяцы жыцця маладыя

ля? Каханне? Не, хутчэй за ўсё безадказнасць перад будучыняй. Нібыта выйшці замуж — гэта як у госці схадзіць. Вось і зноў ён сустрэў другую. А ці каханне гэта? Галоўнае жаданне, якое кіруе зараз былой жонкай, — перашкодзіць яго планам. Не, не горкае пачуццё страты каханага кіруе ёю, а жаданне адпомсціць.

...А кахання не было. Сапраўднага кахання, таго, што мае права нараджаць сям'ю як ячэйку грамадства, не было ўзаемнай павагі да мужчынскай і жаночай годнасці.

Дарослы чалавек павінен разумець, што «проста жыць» у сям'і нельга. Сямейнае жыццё накладвае на мужа і жонку пэўныя абавязкі. Добра, калі сям'я, з якой выйшаў у жыццё малады чалавек ці дзяўчына, зрабіла іх сведкамі глыбокіх і тонкіх адносін паміж маці і бацькам, калі ў сям'і атрымалі яны першае ўяўленне аб абавязках мужа і жонкі. Мне здаецца правамерным, каб і сям'я і школа рыхтавалі моладзь да гэтага святага абавязку. Побач з асновамі іншых ведаў у школе неабходна выкладаць асновы сямейнай этыкі, асновы ўзаемаадносін паміж Мужчынам і Жанчынай.

Без узаема разумення мужа і жонкі, без узаемнай павагі сям'я не вытрымлівае нават самага нязначнага выпрабавання. Таксама, як квяцісты паветраны шар, што нядаўна красаваўся на вясельным таксі, ад лёгкага ўколу ператвараецца ў камячок нікому не патрэбнай зморшчанай плёнкі...

Ірына СІМАНОВА

У ГОСЦІ... ЗАМУЖ

«...Зараз яны падаюць на развод. А якое было вясельне — да гэтага часу даўгі выплачваем. Колькі ім надарылі падарункаў, колькі добрых слоў казалі! Цяпер яна гаворыць майму сыну: «Я цябе ніколі не кахала, а замуж выйшла выпадкова». Хіба не крыўдна мне гэта слухаць?»
(З пісьма ў рэдакцыю)

Людзей у калідоры народнага суда Акцябрскага раёна многа. Большасць чакае сваёй чаргі моўчкі. Толькі маладая дзяўчына з вінаватай усмешкай увесь час нешта гаворыць хлопцу, які сядзіць побач. Напэўна, гэтыя сцены ведаюць і шумныя хвіліны спрэчак, і абнадзейваючыя словы прымірэння. Але зараз тут ціха і сумна, а ад вымучанай усмешкі дзяўчыны некая асабліва нявесела.

Толькі што на вуліцы каля мяне з шыкам прамчалася вясельнае таксі: лялька ў вэлюме, гуллівыя паветраныя шары і шчаслівыя маладыя твары...

Тут, у калідоры суда, шмат маладых пар. Напэўна, дзяўчына з невясёлай усмешкай і яе сусед таксама мчаліся нядаўна ў вясельнай «Волзе». Цяпер многія пачынаюць сямейнае жыццё шумна, прыгожа і гучна. Між іншым, з'явіўшыся на развод, яны таксама прыгожа апрануты і акуратна прычасаны. Вельмі акуратна, нібы для таго, каб пад знешняй падцягнутасцю схваць тлумнасць пачуццяў і думак.

— Пятрова ёсць? — адчыняюцца дзверы судовай залы.

— Тут... — на твары дзяўчыны застыла ўсмешка.

Дык гэта і ёсць Пятровы?! Я чытала заяву мужа... Мужа? Не, сёння Пятровы называюцца не мужам і жонкай, яны — ісцёц і адказчыца. Праз два гады пасля вясельнага слухаецца справа аб скасаванні іх шлюбу. Калі ж

давяраць сваім думкам і пачуццям? Ды і ці былі пачуцці наогул?

Пытанне суддзі: «Ці любіў Пятроў дзяўчыну, якую назваў сваёй жонкай?» Адказ: «Думаў проста жыць. Штосьці было, вядома».

Штосьці было... Ён быў у працяглай (чатыры месяцы) камандзіроўцы. Пазнаёміўся з будучай жонкай, слухаў, як яна спявае, як чытае вершы. А потым прывёз яе ў Мінск.

— Пятроў абяцаў вам што-небудзь, калі клікаў вас ехаць з ім? — пытае суддзя адказчыцу.

— Нічога не абяцаў. Проста прыехала ў госці...

І стала госця жонкай. Адзін толькі раз разам схадзілі муж і жонка ў кіно — на тым і скончылася сумеснае духоўнае жыццё маладой сям'і.

— Яна папракала мяне, што недастаткова адукаваная. Усё ёй не падабалася, і я рашыў: не хочаш — як хочаш...

— Ён усё дзядзьку слухаў, — няўпэўнена прырэчыў Пятрова, спрабуючы зазірнуць у твар мужу: яна не хоча разводу і баіцца сказаць зараз нешта лішняе.

— Я наогул не хацеў распаівацца, — сярдзіта прызнаецца муж. — Ды вось паддаўся на ўгаворы.

— Яму больш падабалася з сябрамі хадзіць, чым са мной, — скардзіцца жонка.

Балюча слухаць яго адкрытыя прызнанні і яе крыўду. Толькі шэсць месяцаў разам, толькі адзін раз адважыўся Пятроў «выйсці ў

ідуць на развод. Матывіроўка? То характарамі не сышліся, то гарэлка ўнесла разлад у сям'ю, то не сышліся бацькамі... І ўсё таму, што няма галоўнага, вызначальнага пачуцця, якое дапамагло б прайсці праз стадыю «прыціркі» характараў, няма галоўнага пачуцця, якое неабходна пры стварэнні сям'і, — няма кахання.

Пятровы былі знаёмы чатыры месяцы.

— Ведаеце, мая сяброўка ўсяго тры дні была знаёма з будучым мужам, а жыўць душа ў душу, — нібы апраўдваючыся, гаворыць жанчына.

Што ж, бывае і так: шчаслівае каханне з першага погляду. Але калі гэта каханне. А ў варыянце Пятровых гэта «штосьці было» наўрад ці самі яны адважыліся б назваць каханнем. Гэта «штосьці» лёгка было праверыць. А яны не палічылі патрэбным гэта рабіць. Не палічылі патрэбным праверыць іх пачуцці і ў Хотаўскім сельсавеце Стаўбцоўскага раёна: тут зарэгістравалі іх шлюб без ніякіх папярэдніх тэрмінаў, прадугледжаных законам рэспублікі.

Дарэчы, папрок за незаконнае афармленне шлюбаў — без выпрабальных тэрмінаў — можна адрасаваць многім сельсаветам. У размове з другой адказчыцай у народным судзе Заводскага раёна я пачула шчырае: «У сельскім раёне няма такога правіла, каб тэрміны ўстанаўлівалі».

У гэтай адказчыцы вельмі падобная гісторыя. Дваццаць сёмага лютага згулялі вясельне, у чэрвені разышліся, а ў жніўні сталі перад судом па іску мужа да жонкі.

Што прывяло іх да вясель-

МІНСКА
1987
№ 7
С. 19

ЯКІ ЎЗРОСТ ЖЫЦЦЯ?

Пра гэта вы прачытаеце ў артыкуле Уладзіміра Кючар'янца, які мы прапануем вашай увазе з некаторымі скарачэннямі. Поўнаасцю ён надрукаваны ў 8-м нумары часопіса «Вокруг света».

Ёсць штосьці асаблівае ў нашых месцах...

На Зямлі ёсць некалькі мясцін, дзе людзі, нібы ў выніку нейкага экалагічнага феномена, жывуць больш чым звычайна. Каўказ—адна з іх. З дзевятнаццаці тысяч чалавек ва ўзросце 100 гадоў і старэй, якія жывуць на ўсёй тэрыторыі СССР, амаль 5 тысяч—каўказцы.

Пераезджаючы з паселішча ў паселішча, спускаючыся да самага ўзбярэжжа або дабіраючыся да высакагорных аулаў, я ўсё часцей задаваў сабе пытанне: гены генамі, але ж была і першапрычына. У чым тут яшчэ справа? Асаблівыя ўласцівасці паветра, вады або глебы, якія дораць людзям нейкі «вітамін даўгалецця»? Спосаб жыцця, характар працы, які склаўся ў выніку спецыфічных кліматычных, эканамічных і сацыяльных умоў?

Крыштальная празрыстасць вады, ні з чым не параўнаны смак «кактэйля» з марскога і горнага паветра, цішыня, якая можа панаваць толькі ў гарах,—усё гэта здабытак кожнага пакалення абхазцаў, гэтаксама, як і пэўныя біялагічныя рысы.

Дык што, спрыяльны клімат? Адсутнасць фактараў, якія пастаянна разбураюць святая святых—нервовую сістэму? Безумоўна. Усе тыя доўгажыхары, з якімі я гутарыў, сцвярджалі, што ніколі не трацілі душэўнай раўнавагі. Больш таго, як толькі ўбачыш іх, адразу ж разумееш, што галоўнае ў гэтых людзях—добразычлівасць, аптымізм, лёгка, вясёлы характар.

Свайго роду «запаведнік спакою»? Безумоўна, не. Цывілізацыя даўно пранікла і сюды—на крылах, колах, гусеніцах,—прывнесла новы быт, рассекла горны пейзаж лініямі электраперадачы, тэлевізійнымі мачтамі, будаўнічымі кранамі. І тым не менш...

99-гадовы Тандэл Джабуа зусім ігнаруе куплены ўнукам халадзільнік, але ахвотна глядзіць тэлевізар. 120-гадовы Селах Бутба з Атара садзіцца ў сядло, каб наведаць сястру кіламетраў за сорок ад дома, але ў горад, куды шлях карацейшы, дабіраецца машынай або аўтобусам. 106-гадовы Махці Таркіл з Дурьпша любіць штодня купацца ў ледзяным горным ручаі—для гэтага яму трэба прайсці пешшу тры кіламетры, а затым зноў падумацца на гару,—хоць у яго двухпавярховым доме ёсць ванна, якой ён карыстаецца ў зімовы час...

Словам, яны цалкам суіснуюць з дабротамі цывілізацыі, але бяруць ад іх асцярожна і толькі ў той ступені, у якой гэтыя даброты не парушаюць прывычнага спосабу і рытму жыцця.

За сваё доўгае жыццё яны вельмі рэдка пакідаюць родныя краі, старанна аберагаючы прынятыя тут і замацаваныя ў сотнях пакаленняў звычаі. Нібы разумеюць нейкім шостым пачуццём, што ў гэтым залог іх доўгага і здаровага жыцця.

Але ці толькі ў гэтым?

І тут успамінаюцца словы, сказаныя 110-гадовай Крысцінай Адзуба:

— Ёсць, мусіць, нешта асаблівае ў нашых месцах, у нашым жыцці тут...

Кіеўскія герантолагі Д. Чабатароў, А. Мінц, Н. Сачук, бакінскія вучоныя М. Ібрагімаў, Ш. Гасанаў, вучоныя з Тбіліскага інстытута эксперыментальнай марфалогіі Н. Джавахішвілі, С. Далакішвілі і іншыя спецыялісты, з якімі мы гутарылі аб праблеме даўгалецця, сходзіліся на думцы, што, апрача генетычнага фактара, існуе шэраг іншых вельмі важных умоў. Напрыклад, працяглая праца, якая прыносіць задавальненне; спецыфічнае звыклае харчаванне, аптымальнае для гэтай геаграфічнай зоны; спрыяльны

кліматычны комплекс і характар расліннасці і, безумоўна, грамадскія ўзаемаадносіны, этычныя і маральныя нормы ў адносінах паміж пакаленнямі, якія праяўляюцца ў першую чаргу ў працы.

— Старэць я пачаў,—скардзіўся Тандэл Джабуа,—раней, бывала, кожны дзень па 100 кілаграмаў чайнага лісця збіраў, а цяпер дай бог, калі шэсцьдзесят...

Пачаўшы працаваць у раннім юнацтве, як гэта прынята ўсюды ў сельскіх мясцовасцях, яны заняты ў асноўным адным і тым жа відам фізічнай дзейнасці на працягу ўсяго свайго жыцця. У паездках па сёлах Абхазіі я вельмі часта сустракаў старых людзей, якія працавалі на чайных плантацыях. І многім з іх сапраўды пераваліла за сто. Вядома ж, ім не ўстанаўлівалі нормы і не заклікалі да працы—у гэтым проста не было неабходнасці. Наадварот, гэта яны адчувалі неабходнасць выйсці ў поле. Праца стала як бы адной з функцый іх арганізма, якая спрыяе нармальнай жыццядзейнасці. Парушыць гэтую функцыю—азначала б зламаць выпрацаваны многімі дзесяцігоддзямі рытм арганізма. Нават перастаўшы працаваць у калгасе, стары абхазец не парушыць гэтага рытму.

Тут не існуе ні скрытага, ні тым больш яўнага паняцця «чалавек, які занадта доўга жыве на свеце». І ў 100 і ў 120 гадоў абхазцы не адчуваюць сябе цяжарам ні ў сям'і, ні ў грамадстве. Наадварот, на старога чалавека глядзяць з глыбокай павагай, як на захавальніка мудрасці і ведаў, вопыту, традыцый і звычаяў продкаў, як на аснову і стрыжань сям'і, якая тут можа налічваць і пяцьдзесят чалавек. У яго прысутнасці маладыя выказваюцца ў апошнюю чаргу, да яго звяртаюцца за парадай, яму ж належыць рашаючае слова ў спрэчных справах. Амаль у кожным абхазскім паселішчы існуе свайго роду арбітраж—савет старэйшын.

Іншымі словамі, на стогадовага глядзяць як на стваральніка сучаснасці, а не як на нейкі анахранізм.

АСЕННІЯ МАТЫВЫ

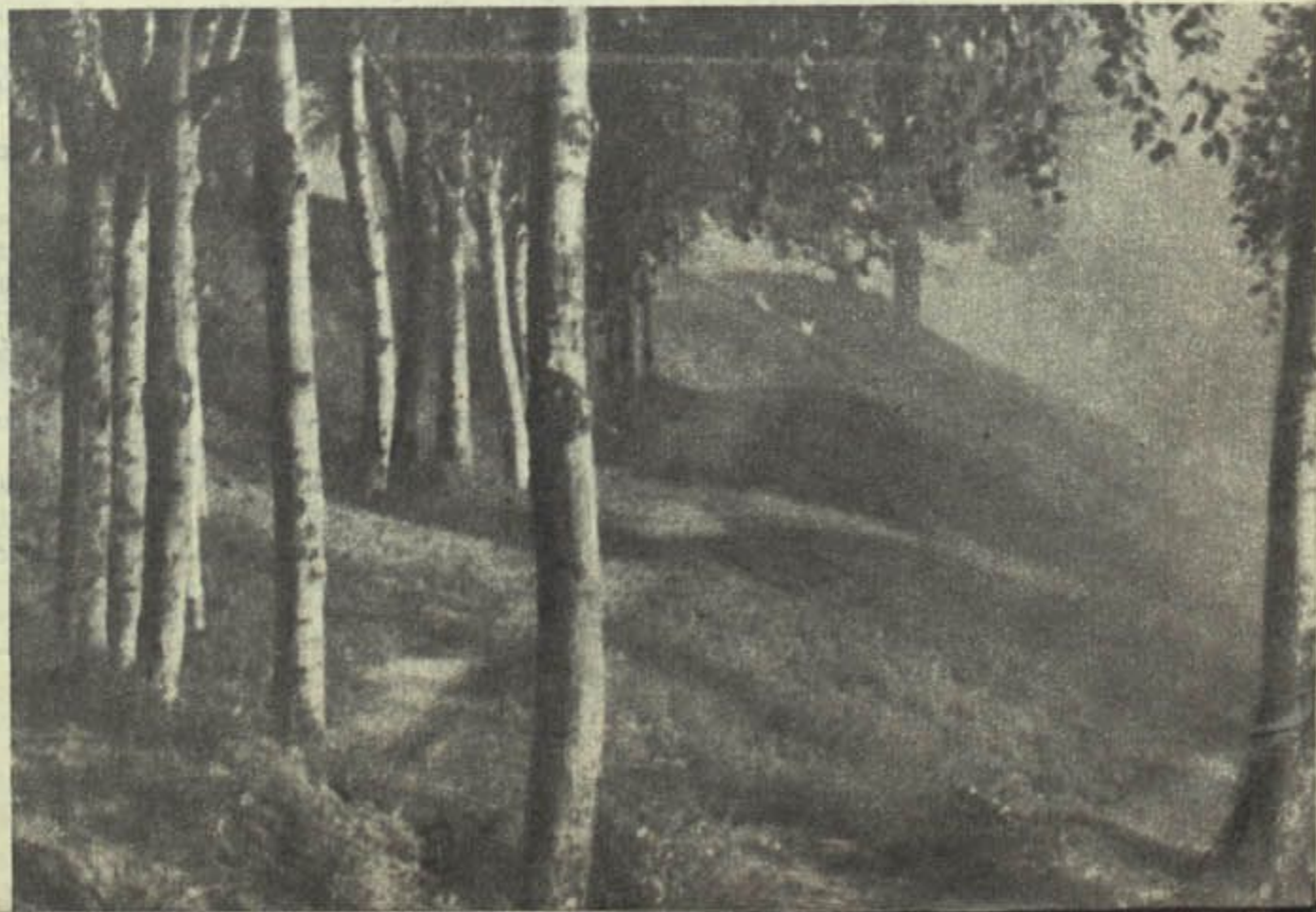
Вечар.
Фота А. Жалезняка.

На досвітку.
Фота Е. Жуковіча.

Ідзе дождж.
Фота А. Жалезняка.

Палескі пейзаж.
Фота К. Якубовіча.

Над Свіслаччу.
Фота
Н. Максімовіча.

САМАЕ СМЕШНАЕ— ТАЎСТУН У СЯДЛЕ

Пад канец другога тыдня мы пачалі знемагаць ад непрывычнай ежы з вялікай колькасцю аджыкі, чырвонага і чорнага перцу, ткемалі і іншых прыпраў. Уначы страшэнны агонь палаў у страўніку. Мы кляліся, што заўтра не дакранёмся да ежы, аднак наступала «заўтра»... І тады я заўважыў адну цікавую дэталі: частуючы госця, самі абхазцы ядуць вельмі мала.

«Самае смешнае—гэта таўстун у сядле!»—гавораць яны, лічачы перажданне проста небяспечным, а само паняцце «таўстун» адэкватным «хвораму».

Уласна кажучы, абхазскія старыя даўно ўжо інтуітыўна прыйшлі да таго, што зараз рэкамендуецца пажылым людзям вучоныя: памяншаць каларыйнасць ежы прыкладна на 30 працэнтаў за кошт вугляводаў і жывёльнага тлушчу, пакідаючы ў той жа час нязменнай колькасць пратэіну.

Самая характэрная асаблівасць абхазскага меню—велізарная колькасць вітамінаў, якія тут ужываюць круглы год з гароднінай і фруктамі. Абед за абхазскім сталом немагчымы без зялёнай цыбулі або часнаку, якія змяшчаюць мноства фітанцыдаў (рэчывы, якія знішчаюць хваробатворныя мікробы ў арганізме). Немагчымы ён і без памідораў, агуркоў, баклажанаў, усялякіх траў. Мясам тут не злоўжываюць: ядуць яго ўмерана—раз або два на тыдзень. Галоўным чынам вараную казляціну, ялавічыну, птушку. Булёнаў і іншых мясных адвараў (якія, паводле сцверджання спецыялістаў, узбуджаюць нервовую сістэму) абхазцы практычна не ядуць зусім.

Традыцыйная страва—лобіо—чырвоная і белая фасоль, вельмі багатая на бялок. Хацелася б таксама адзначыць высакародную ролю звычайнага грэцкага арэха, які з'яўляецца тут асноўнай тлушчавай прыправай. Арэхавае масла багатае на кіслату, якая выводзіць халестэрын і тым самым аказвае антысклератычнае дзеянне. Тая ж місія «ўскладзена» і на абавязковую ў абед мамалыгу.

Малочнакіслыя прадукты—маслёнка, мацоні—ужываюцца абхазцамі ў вялікай колькасці. Літаральна ўсе з

нашых знаёмых доўгажыхароў адказвалі, што, адчуваючы смагу, п'юць не ваду, а маслёнку, бо яна смагу лепш праганяе (а паводле думкі ўрачоў, яшчэ і згубна дзейнічае на хваробатворныя мікробы кішэчніка, добра яго дэзінфікуючы).

Заўсёды шмат на сталe вінаграду, мандарынаў, яблыкаў, хурмы, інжыру, пладоў «кававага дрэва»—фейхоа, гранатаў. Гранатны сок, надзвычай багаты на вітамін С,—абавязковая прыправа да многіх страў. Поўны камплект вітамінаў абхазец атрымлівае, ужываючы пчаліны мёд, які змяшчае шмат біялагічна актыўных рэчываў. Мёд амаль поўнасцю выцесніў з іх рацыёна цукар. Магчыма, таму ў абхазцаў практычна ніколі не бывае зубнога болю.

Тут, у краіне чаю, я не бачыў, каб старыя пілі чай. Калі вы хоць раз бывалі ў Сухумі, то моц і пах славутай «турэцкай кавы па-сухумску» застаецца ў вашай памяці на доўга. Але абхазскія доўгажыхары ў большасці сваёй не п'юць і кавы, аддаючы перавагу чырвонаму сухому віну.

КОЛЬКІ ПАВІНЕН ЖЫЦЬ ЧАЛАВЕК?

Я пакідаў абхазскую зямлю з такім пачуццём, быццам мне паказалі найпрасцейшы і ў той жа час абсалютна недасягальны фокус. На ўсе мае распыты старыя апсуа нязменна пацяскалі плячыма. Сакрэты? Не, яны іх не ведаюць. І ўсё ж...

Міха Джобуа: У спакоі. Гнеў і зайздросць укароўваюць жыццё. Я ніколі нікому не зайздросціў і трымаўся далей ад тых, хто зайздросціў мне.

Цемур Тарба: Кожны дзень на дошці садзіся ў сядло...

Махці Хагба: У нашых гарах. Пойдзеш з атарай высока ў горы—і за некалькі месяцаў скідаеш некалькі гадоў. Я, напрыклад, да 80 гадоў толькі маладзёў. А зараз, у 112, відаць, прыйшоў час зноў стаць чабаном...

Маадан Сканія: У руху. Пакуль ты заняты, табе няма калі думаць, колькі ты пражыў і колькі табе яшчэ засталася...

...Ну што ж, якое пытанне, такі і адказ.

А ўсё ж—колькі павінен жыць чалавек? Ці ёсць у нас, «сярэдных» людзей, шанцы калі-небудзь у будучым наблізіцца да нормы сённяшніх доўгажыхароў?

Герантолагі адказваюць на гэтыя пытанні па-рознаму. Але пагаджаюцца на галоўным: 130—150 гадоў могуць стаць нормай чалавечага жыцця, але для гэтага трэба выключыць рад шкодных фактараў.

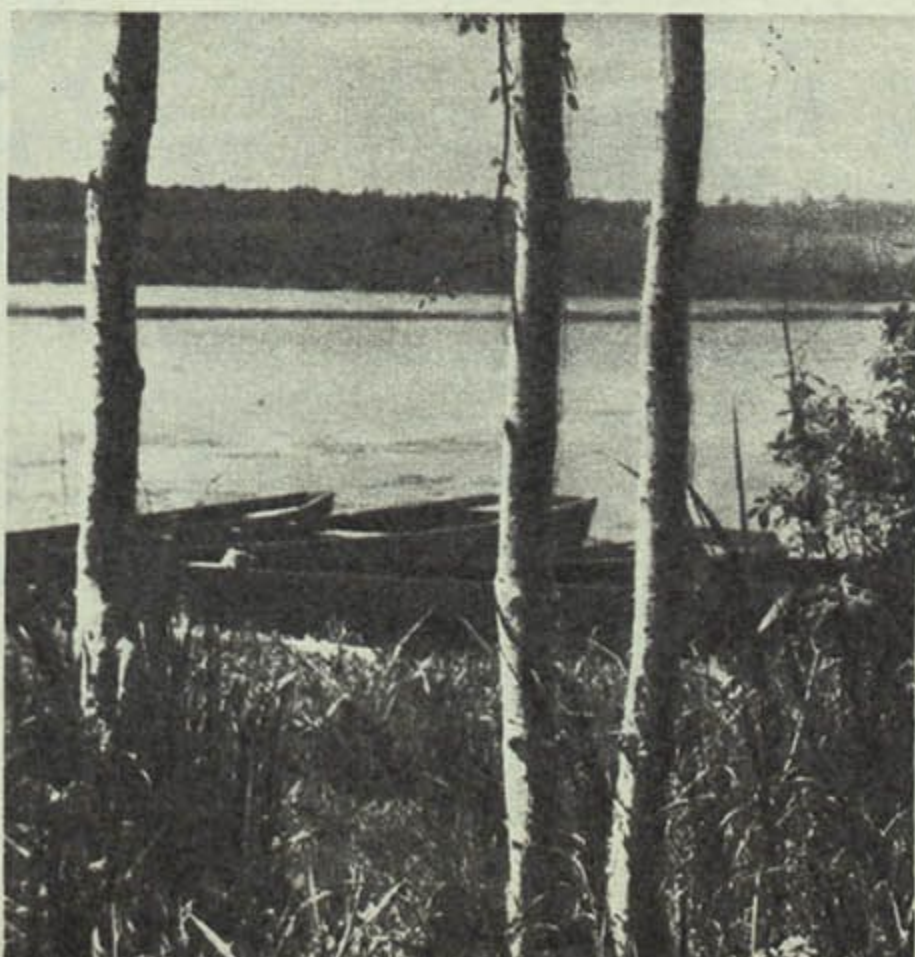
Паводле думкі акадэміка Чабатарова, гаварыць зараз аб падаўжэнні жыцця—значыць у першую чаргу гаварыць пра шляхі барацьбы з такімі захворваннямі, як сардэчна-сасудзістыя, рак. Іменна гэтыя хваробы сталі ў нашы дні асноўнай прычынай ранняга старэння і хуткай гібелі чалавечага арганізма. Перамога над імі, згодна з падлікамі статыстыкаў, павялічыла б сярэдняю працягласць жыцця адразу на 5—7 гадоў. Прыблізна такі самы прыrost дало б ачышчэнне навакольнага асяроддзя ад шкодных адходаў прамысловасці. Значыць, толькі гэтыя два моманты павялічылі б жыццё «сярэднестатыстычнага» чалавека мінімум на 10 гадоў, да 82—84-гадовага ўзросту.

Барацьбу з заўчасным старэннем вучоныя разглядаюць як тактыку геранталогіі, накіраваную на скарачэнне разрыву паміж 70 і 100 гадамі. Тут вялікую ролю адводзяць фармакалагічнаму кантролю над старэннем. Вядуцца шырокія даследы па вывучэнню ўздзеяння на жывы арганізм біялагічна актыўных рэчываў.

Разгадка генетычнага кода, які доўжыць даўгалецце, немінучая. Гэта толькі пытанне часу. Навука ўжо ўмее ўварвацца ў клетку, і вучоныя лічаць, што не сёння, дык заўтра яны будуць ведаць, што і як трэба перабудаваць у ёй, каб праграмаваць яе на 150 гадоў жыцця...

Але пакуль, змірыўшыся з думкай, што не выйгралі ў латарэі спадчынанасці каштоўных генаў даўгалецця, мы яшчэ можам тое-сёе зрабіць для саміх сябе. І калі пошукі лекавых сродкаў—справа выключна медыкаў, то аздаравленне нашага ўласнага спосабу жыцця ў многім у нашых руках. ...На пытанне, ці існуе ўсё-такі якая-небудзь крыніца маладосці, 138-гадовая Хфаф Ласурыя зараз жа адказала:

— Вядома ж, юнак. Яна ўнутры кожнага з нас. Толькі не ўсе ведаюць, як ёю карыстацца...

НАРАДЖАЕЦЦА ЦУД...

З Нінай Міхайлаўнай Гранько я сустрэлася ў святочны вечар дзевятага мая на Цэнтральнай плошчы. Сталіца Беларусі салютавала ў гонар Перамогі. Непадалёку ад мяне нейкая жанчына пры кожнай успышцы салюта нахілялася да альбома і нешта малявала. Калі апошні рознакаляровы россып агнёў знік у цёмным небе, яна ціхенька сказала сама сабе:

— Зноў не паспела...

Мы разгаварыліся. Я даведалася, што Ніна Гранько — так звалася мая субяседніца — працуе на камбінаце Беларускага тэатральнага таварыства. У гэты вечар яна рабіла накід для сваёй новай работы «Мінск святочны».

— Усё ніяк не ўдаецца перадаць святочную ўрачыстасць, незвычайнасць моманту, настрой, — гаварыла яна з засмучэннем.

У памятны 1945 год яе запрасілі ў Маскву за некалькі дзён да Дня Перамогі. Папрасілі дапамагчы ў рабоце над партрэтамі герояў-палкаводцаў Вялікай Айчыннай вайны. Дзевятага мая яна глядзела салют Перамогі, бачыла шчаслівыя твары людзей. Гэтага нельга забыць! І тады яна ўпершыню паспрабавала зрабіць накід для кампазіцыі «Салют Перамогі». Разам з усімі вельмі хвалявалася, і малюнак не атрымаўся такі, як хацелася.

— Але мне вельмі хочацца зрабіць гэтую работу, — гаворыць Ніна Міхайлаўна. — Хай

сабе будзе вышытае дэкаратыўнае пано, аплікацыя, а можа малюнак на паперы...

Крыху пазней я сустрэлася з Нінай Гранько на выстаўцы твораў самадзейных мастакоў Мінска, прысвечанай святу 8 Сакавіка. Яна ветліва і ажыўлена размаўляла з наведвальнікамі. Ёй цікавіла, як нараджаюцца ўзоры яе выштых кампазіцый і карункаў, як удаецца так тонка перадаць градацыю колераў. Ніхто не хацеў верыць, што танючкія карункі зроблены з дапамогай звычайнай швейнай машыны.

Карункавыя сурвэткі — вялікія і малыя, круглыя, квадратныя... І ўсе вельмі прыгожыя. У строгім рытме перапляліся, паплылі ў бясконцым руху па кругу кветкі са стылізаванымі лістамі. У цэнтры — толькі ажур «сонейка». Сурвэтка сваімі абрысамі нагадвае традыцыйныя разеткі, якія сустракаюцца ў народным узорным ткацтве.

— Як вы прыдумляеце ўзоры? — пытаўся ў Ніны Міхайлаўны.

— Як? Гэта ж само жыццё! — тлумачыць майстрыха. — Вось лісты, кветкі. Такія я бачыла вясной на квітнеючым лузе ля ракі.

— Ці раблю замалёўкі? Калінікалі. Харакство кветак запамінаецца і так.

Гранько прыходзіць у майстэрню, бярэцца за работу, і нараджаецца ўзор, не падобны на іншыя. Яе «сааўтар» — шы-

чайная швейная машына. Супрацоўніцтва ўдалося не адразу. Машына то нітку рвала, то не хацела плесці сетку. Але нарэшце скарылася. Ніна Іванаўна лічыць, што магчымасці гэтай тэхнікі пляцення карункаў невычэрпныя. Праўда, праца, па сутнасці, ручная. Узор нараджаецца па волі чалавека, толькі выконваецца з машыннай хуткасцю.

Часта чуеш, асабліва ад мастакоў, што машынная работа выключае творчасць, робіць кампазіцыю «халоднай», вядзе да стандартызацыі.

— Памылковае сцверджанне! — прэчыць Ніна Міхайлаўна. — Машына гэтак жа падуладна вышывальшчыцы, як пэндзаль або аловак — руцэ мастака. Бяздумная работа можа нарадзіцца і ў мастака, калі карціна пішацца без натхнення, творчага пошуку.

Свой стыль, свая манера працы вылучае кампазіцыі Гранько з шэрагу іншых. Яны экспанаваліся ў Англіі і Бельгіі, Балгарыі і Венгрыі, Італіі, Францыі, Польшчы, Чэхаславакіі.

Мастацкай вышыўкай і пляценнем карункаў Ніна Міхайлаўна займаецца з дзяцінства. Яе першай работай была кампазіцыя «Кот-музыка». З гэтага і пачалося. Вучылася сама, вучыла іншых.

— Я заўсёды адчувала, што не халае ведаў, — успамінае Ніна Міхайлаўна. — То не атрымліваўся малюнак, то колер быў не такі, які хацелася, то

губляўся рытм... Паступіла на завочнае аддзяленне ў Мінскі палітэхнікум. Вывучала тэорыю, малявала, удасканальвала тэхніку вышывання. Цяжка было. Праца, хатнія клопаты... Але скончыла тэхнікум паспяхова...

Вельмі хацелася спытацца: дзе яна знаходзіць час, каб займацца рукадзеллем? Нібы папярэдзіўшы мае пытанне, жанчына працягвала:

— Часу вельмі мала. Але вышыванне, пляценне карункаў — гэта мае самае моцнае захапленне. Мая праца, мой адпачынак, тое, без чаго немагчыма пражыць.

Ніна Гранько — мастак па аздобе касцюмаў. Вялікая, складаная праца. Вытворчы камбінат Беларускага тэатральнага таварыства ў асноўным рыхтуе касцюмы для калектываў мастацкай самадзейнасці. Ніна Міхайлаўна сядзіць на канцэрце і хвалюецца: ці спадабаюцца глядачам касцюмы артыстаў? Ці адпавядаюць яны вобразам, створаным на сцэне? Апладысменты ў зале — гэта падзяка і ёй, яе сябрам па працы, прызнанне іхняга майстэрства.

Мы бачылі, як Ніна Міхайлаўна працуе над чарговай кампазіцыяй: робіць накід, кладзе колер. На матэрыял шчыльна кладуцца каляровыя шыўкі з ледзь улоўнымі пераходамі да іншага адцення. Там, дзе гэтага недастаткова, яна «ажыўляе» дэталі кампазіцыі тонкай шаўкавінкай. У кожнай сваёй рабоце адкрывае нешта новае, стварае свет яркі, радасны, натхнёны.

Р. ВАЛАДЗЬКО

АСЕННІЯ МАТЫВЫ

Побач з горадам.

Фота А. Сабадаша.

САДРУЖНАСЦІ—ДВАЦЦАЦЬ ГАДОЎ

Славяцца сваёй салодкай прадукцыяй мінская «Камунарка» і вільнюская «Пяргале». За вялікія вытворчыя поспехі яны ўзнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Беларускай і літоўскай кандытарскіх прадпрыемстваў за дваццаць гадоў саборнічаюць паміж сабой. Дагаворы на саборніцтва заключылі калектывы цукерачна-шакладных цэхаў абодвух прадпрыемстваў, 12 змен і 32 брыгад.

Нядаўна мінскія кандытары зноў пабывалі на «Пяргале». Яны звярнулі ўвагу, што цукеркі вышэйшых гатункаў тут загортваюць уручную. Спецыялісты «Камунаркі» адправілі ў сталіцу брацкай рэспублікі створаную імі арыгінальную загортачную машыну. Прадукцыйнае працы на гэтай аперацыі павялічылася амаль у дзесяць разоў. Літоўскія сяброў азнаёмілі з тэхналогіяй вырабу новых відаў цукерак. А вільнюскія рэцэптары перадалі мінчанам тэхнічную дакументацыю на распрацаваную імі лінію адначасовай фармоўкі і глазурункі цукерак. Кожная навінка, кожнае дасягненне наватараў «Камунаркі» і «Пяргале» робяцца для саборнічаючых калектываў агульным здабыткам.

СЛУЦКІЯ ПАЯСЫ

Не залежваюцца на прылаўках славуція слуккія паясы. Падабаюцца людзям гэтыя прыгожыя рэчы, зробленыя ўмельцамі слуккай фабрыкі. Многія заказы прадпрыемства ў вольны час выконваюць калгасніцы з навакольных вёсак. Сапраўднымі творамі мастацтва можна назваць работы ткачых з Макран і Семяжова.

З Японіі, Польшчы, Бельгіі, Турцыі і іншых краін прыходзяць у Слуцк, на фабрыку мастацкіх вырабаў, пісьмы з падзякай людзям—творцам цудоўнага.

ІМЕМ ГЕРАІНІ

Кароткае, але яркае жыццё пражыла Таццяна Марыненка. Піянеры і камсамольцы Зяленнаўскай сярэдняй школы, дзе да вайны вучылася, а пасля заканчэння педагогічнага вучылішча выкладала Т. Марыненка, сабралі багаты матэрыял аб мужнай сувязной партызанскай брыгады «Няўлоўныя». Адважная патрыётка загінула ў барацьбе з гітлераўцамі.

Цяпер Зяленнаўская школа Полацкага раёна будзе насіць імя Героіні Савецкага Саюза Таццяны Савельеўны Марыненка. Такое рашэнне вынес Савет Міністраў БССР. На тэрыторыі школы будзе пастаўлены помнік настаўніцы-героіні.

ФІРМУ НАЗАВУЦЬ «КВЕТКІ»

Шчаслівы бацька спяшаецца ў раздільны дом сустрэць жонку і свайго першынца, сяброўка запрасіла вас на сямейнае свята, вэтэрана працы прыводзяць на пенсію... Як тут абыйсціся без кветак? Але з кветкавага магазіна вы сёння, на жаль, не заўсёды выйдзеце з пакупкай...

Так абстаіць справа зараз. Неўзабаве для мінчан яна зменіцца да лепшага. Савет Міністраў Беларусі падтрымаў прапанову Мінскага гарвыканко-

ма і Міністэрства жыллёва-камунальнай гаспадаркі БССР аб стварэнні саўгаса «Дэкаратыўныя культуры» і спецыялізаванай фірмы «Кветкі». На гэтую фірму ўскладаюцца закупка кветак у насельніцтва, прадпрыемстваў і арганізацый рэспублікі і за яе межамі, гандаль кветкамі і пасадачным матэрыялам, раслінным грунтам, угнаеннямі, насеннем кветак.

За бліжэйшыя два гады прадугледжана пабудова гадавальнік дэкаратыўных культур з плошчай аранжарэй да трох тысяч квадратных метраў і ўдвая большы гадавальнік адкрытага гарту. Для развіцця кветкава-аранжарэйнай гаспадаркі горада-героі адводзіцца 30 гектараў зямлі.

НОВЫЯ КУРОРТЫ

Недалёка ад Рагачова, у маляўнічым урочышчы «Чырвоная горка», дзе знойдзены лекавыя крыніцы мінеральнай вады, будуюцца вялікія новыя санаторыі. Да 1980 года ў зялёнай зоне на беразе Дняпра плануецца стварыць комплекс санаторыяў і пансіянатаў. Там адначасова будуць лячыцца і адпачываць дзве тысячы працоўных. Тэрыторыю курорта ўпрыгожыць 60-гектарны парк.

Летам будучага года ў вёсцы Свіслач Асіповіцкага раёна адкрыецца санаторый для работнікаў асветы. Вялікі санаторны корпус вырас у Акскаўшчыне пад Мінскам.

МАЙСТАР СМАЧНЫХ СТРАЎ

Калі давядзецца пабываць у гарадскім пасёлку Тураў, абавязкова наведайце мясцовы рэстаран. Там вам прапануюць самыя разнастайныя стравы, прыгатаваныя поварам рэстарана Ульянай Пятроўнай Багай.

Вось ужо дваццаць тры гады працуе Ульяна Пятроўна ў Тураўскім рэстаране, мае шосты разрад повара-кулінара. Усе стравы, якія яна гатуе, вельмі смачныя, апетытныя, прыгожа аформлены.

Сваім майстэрствам і багатым вопытам У. П. Багай шчодро дзеліцца з сябрамі па працы. За час сваёй работы вопытны повар абучыла дзесяць чалавек. Дастойна працягваюць эстафету сваёй настаўніцы Кацярына Сяргейчык, Галіна Грудніцкая і іншыя повары.

Ульяна Пятроўна ўзнагароджана ордэнам «Знак Пашаны», Ленінскім юбілейным медалём. Ёй прысвоена званне «Выдатнік савецкай спажывецкай кааперацыі». Сумленна выконвае Багай і свае абавязкі дэпутата Тураўскага пасялковага Савета.

ГАНАРОВАЯ ГРАМАДЗЯНКА ДУБРОЎНА

Выканком Дубровенскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных прысвоіў званне «Ганаровая грамадзянка горада Дуброўна» Марыі Фёдару Смірновай—жыхарцы горада Кастраты.

Марыя Фёдаруна—маці Героіні Савецкага Саюза Юрыя Васільевіча Смірнова, які па-геройску загінуў у вёсцы Шалашына, не выдаўшы гітлераўскім акупантам ваенную тайну.

Маці героя—часты гасць на Дубровеншчыне. Яна выступае з успамінамі аб сваім сыне перад рабочымі саўгаса імя Смірнова, навучэнцамі многіх школ раёна. М. Ф. Смірнова дапамагла навучэнцам Будскай сярэдняй школы абсталяваць куток Ю. Смірнова.

Маладой маці

САКРЭТ ПУНСОВЫХ ШЧОЧАК

— Чаму мой сыноч такі бледны? Дрэнна есць, мала прыбывае ў вазе...— турбуюцца маці двухгадовага Алёшы. — Участковы ўрач кажа, што ў яго малакроўе. А што гэта такое?

Ад чаго бывае малакроўе? Як яго пярэдзіць або лячыць? Такія пытанні хваляюць, напэўна, не толькі Алёшаву маму. Таму давайце сёння пагаворым пра гэта захворванне больш падрабязна. Тым больш, што яно даволі распаўсюджана сярод дзяцей.

Малакроўе, ці, як мы кажам, анемія, — такое захворванне, калі паніжана колькасць гемаглібіну (фарбуючага рэчыва крыві) або эрытрацытаў (чырвоных крывяных клеткаў) ці абодвух элементаў адразу. Заўважыце гэта можна па моцнай бледнасці скуры. Праўда, вядома нямаюць выпадкаў бледнасці і без малакроўя — калі скураны слой таўсцейшы або крывяносныя сасуды размешчаны глыбей, чым звычайна. Тым не менш гэты, як мы кажам, сімптом вельмі важны. А калі да яго далучацца яшчэ бледнасць пазногцяў, слізгісты абалонак рота, павек, страта апетыту, маруднае прыбаўленне вагі, раздражняльнасць або вяласць, схільнасць да захворвання дыхальных шляхоў і стрававальнага тракту, то падзрэненне на анемію яўнае. Усё гэта павінна насцярожыць маладую маці і падштурхнуць яе звярнуцца да ўрача.

Прычын малакроўя шмат. Часцей за ўсё сустракаюцца так званыя жалезадэфіцытныя анеміі — вынік недахопу розных крывятворных фактараў, і перш за ўсё жалеза, неабходнага для жыцця клетак. Пры нармальных умовах засвойваецца каля 10 працэнтаў жалеза, якое змяшчаецца ў ежы. У стрававальным тракце яно ператвараецца ў лёгказасваляльную форму, пераходзіць у кроў і разносіцца па арганізму, перш за ўсё ў крывятворныя органы, і там выкарыстоўваецца для стварэння новых клетак крыві.

Лішкі жалеза адкладваюцца ў печані і селязёны. Але ў маленькіх дзяцей запасы яго вельмі мізэрныя ці наогул адсутнічаюць, а патрэбнасць у жалезе ў гэты перыяд жыцця даволі значная. Амаль кожная маці ведае, што да канца першага года жыцця дзіця патройвае сваю першапачатковую вагу, але не кожнай вядома, што колькасць крыві за гэты час таксама павялічваецца амаль утрыя — з 300 да 800 кубічных сантыметраў. Адсюль зразумела, што пры недастатковым паступленні жалеза ці пры парушэнні засваення хутка наступае дэфіцыт яго ў арганізме. А гэта вядзе да анеміі.

Але чаму ж, спытаецца вы, малакроўе ўзнікае не ва ўсіх, а толькі ў некаторых дзяцей? Справа ў тым, як і чым вы корміце вашага малыша. Мы ведаем нямала прыкладаў, калі маці кормяць сваіх немаўлят толькі грудным або каровіным малаком. Малако найлепшы прадукт харчавання, багатая крыніца бялку. Але ж яно змяшчае вельмі мала жалеза і таму не можа быць адзінай ежай для дзіцяці пасля трох-чатырох месяцаў жыцця.

Вось чаму, каб пазбегнуць у вашага сына ці дачушкі малакроўя, ужо з трох-тыднёвага ўзросту давайце фруктовыя сокі, пасля трэцяга месяца замяніце адно грудное кармленне гароднінным пюрэ, а ў далейшым уводзьце ў харчаванне тварог, жаўток, мяса, памяншаючы агульную колькасць малака. Тыя з вас, хто сістэматычна наведвае дзіцячую кансультацыю, атрымліваюць рэкамендацыі ад урача аб тым, як і чым лепш карміць дзіця. Аднак нярэдка яшчэ, асабліва ў сельскай мясцовасці, мамы звяртаюцца да ўрача толькі тады, калі іх хлопчык ці дзяўчынка захварэе. А да гэтага дапускаюць вялікую памылку — кормяць толькі малаком. Менавіта таму сельскія дзеці (як ні дзіўна — чыстае паветра, натуральныя і заўсёды свежыя прадукты харчавання!) часцей пакутуюць ад малакроўя.

Прычынай хваробы можа быць недахоп і іншых крывятворных элементаў — вітаміну С, В₁₂, фоліевай кіслаты, бялку. Але ў нашай краіне дэфіцыт вітамінаў сустракаецца вельмі рэдка. Анеміяй жа ад недахопу бялкоў захворваюць толькі тыя дзеці, у якіх з-за хвароб стрававальнага тракту парушаецца ўсмоктванне і абмен бялку. У іншых выпадках прычынай малакроўя бывае скарачаны перыяд жыцця чырвоных крывяных шарыкаў. Працягласць жыцця эрытрацытаў — 120 дзён. Але часам у выніку якога-небудзь захворвання яны падвяргаюцца дачаснаму распаду, так званаму гемолізу. Гэта гемалітычная анемія. Яна можа быць спадчынай або набытай у выніку цяжкіх захворванняў.

Беспамылкова распазнаць малакроўе, устанавіць яго прычыну і ўжыць неабходныя меры можа толькі ўрач. Таму мне і хочацца сказаць усім маці, асабліва маладым: пры любым малакроўі звяртайцеся да дзіцячага ўрача. Памятайце: нават бяскрыўдная на першы погляд анемія можа стаць пагражальнай, бо дзеці вельмі адчувальныя да страты крыві.

Г. ВЯРЭНІЧ,
кандыдат медыцынскіх навук

Лілія ЦЯЛЯК

Як малая Аленка падлячыла дзядулю

Кожнае лета малая Аленка ездзіла да бабулі з дзядулем у вёску. Падабалася ёй там вельмі. Такая прастора! І босымі нагамі можна пашлёпаць па лужынах пасля дажджу, і пяском абсыпацца, і ніхто на цябе не насварыцца. А дзядуля, дык той нават і дапаможа, асабліва калі Аленцы захочацца памыць коціка ў дажджавой вадзе. Тут ніяк адной не справіцца! Любіла малая ездзіць да бабулі з дзядулем.

І гэтым летам Аленка гасцявала ў вёсцы. Памагала дзядулю праганяць у поле карову, пасвіла гусей, карміла маленькіх куранят. Але сёння нешта дзядулю непаздаровілася, і ён, хоць на дварэ было гарачае лета, палез на печ пагрэць косці. Бабуля распаліла печ, трэба звярнуць абед.

Крыху сумнавата было гуляць адной, без дзядулі. Але нічога. Аленка паціху спявала, носячы вядзерцам пясак з месца на месца: трэба засыпаць лужыны, а то кураньці не глядзяць сабе пад ногі і лезуць проста ў ваду.

А тут зірк угору: дым з коміна! Аленка з плачам кінулася ў хату.

— Бабуля, што ты робіш? Тушы хутчэй дровы! Дзядуля на печы ляжыць, ты, мусіць, забылася. Ён жа згарыць!

Аленка доўга не магла суцішыцца, аж пакуль дзядуля не злез з печы. Унуччына ўвага і жаласлівасць лепш падлячылі яго, чым цяпло печы.

Мама, пачытай!

Ля тыгравай клеткі
Капрыз свой завёў.
І ў рот не бярэ
Ні яды, ні вады:
«Хачу тыгранятка,
Падайце сюды!»
Не вытрымаў бацька
І з крыкам: «Бяры!»
Імгненна жалезную
Клетку адкрыў.
Скачок...

І у вёсцы
Амаль на вярсту
Прачнулiся людзі
Ад крыку: «Ратуй!»
Прачнуўся капрыз —
Дзе слёзы, дзе віск!
За ноч тыгранятка
Увесь з'ела капрыз.

Мікола САБАЛЕЎСКИ

Мазуля

Трымае сшытак мама,
І я гляджу туды.
А ў сшытку кляксы, плямы —
Чарнільныя сляды.
Глядзяць, нібыта совы,
І хцівыя ж усе:
Падкраліся да слова,
Склявалі пакрысе.
А літары —

крывулі,
Іх трэба выпраўляць.
Маўчыць, маўчыць матуля,
А мне што ёй сказаць!

Мал. К. ЦІХАНОВІЧА.

Мікола ЯНЧАНКА

Казка пра капрызу і тыгранятка

У Месяца тысяча
Зорак-дачок.
У таты — адзіны
Сыноч-пестуноч.
Што толькі яму
Спадабаецца дзе:
«Хачу! Я хачу!» —
Завядзе-загудзе.
Аднойчы ён з ранку
Да ночы канаў:
«Каня мне!
Жывога купіце каня!»
Затым дні са тры
Захлынаўся ад слёз:
«Дастаньце!
Дастаньце мне сонца з нябёс!»
Раз тата яго
У звярынец павёў.

Мал. А. Чуркіна.

Гадзіннік

Юозіс БУЛОТА

ГУМАРЭСКА

Жонка Янкайціса знайшла на тратуары гадзіннік. Падняла, паслухала — цікаў. Раменьчык, стрэлкі — усё ў парадку.

Прыйшла дамоў і склікала сямейную нараду. Янкайціс, галава сям'і, узяў гадзіннік у рукі, агледзеў яго з усіх бакоў і сказаў:

— Нядрэнны.

— Тата, купі мне такі, — азваўся малодшы сын, вучань другога класа.

— Пачакай, калі гаспадар не знойдзецца, — атрымаеш яго, — заспакоіў бацька.

— Як гэта «не знойдзецца», — запратэставала Янкайцэне. — Як ты выходзіш дзіця? Трэба змясціць у газеце аб'яву...

— А колькі гэта каштуе? — пацікавіўся Янкайціс.

— Нічога. Я даведваўся.

Аб'ява была надрукавана ў газеце. Спакойны рытм жыцця сям'і раптам быў парушаны. Тэлефон званіў без перапынку.

— Жаночы гадзіннік ці мужчынскі? — пытаўся дзявочы голас.

— Мужчынскі, — адказваў Янкайціс.

— Напэўна, мой... А які раменьчык?

— Чорны, скураны...

— Так, гэта мой!..

Янкайцэне вырвала трубку з рук мужа, гаворачы:

— Ідыёт. Такім чынам першы прайдзісвет забярэ ў цябе каштоўную рэч! Няхай сама гаворыць, што гэта за гадзіннік...

Янкайціс махнуў рукой:

— Гавары з ёй сама...

— Алё! Ваш гадзіннік залаты? — крыкнула ў трубку Янкайцэне.

— Канечне, залаты, — узрадаваўся голас.

— Тады гэта не ваш, — суха абарвала яго Янкайцэне. — Бацьшы, з-пад носа забрала б гадзіннік. Аферыстка.

Наступны, хто званіў, быў больш салідны. Адразу сказаў, што згубіў гадзіннік паўгода таму назад, ды і не ў Вільнюсе, а ў Паланзе, калі быў у адпачынку.

— Ну, калі так, то гэта не мой гадзіннік. Хацеў бы, аднак, падзякаваць вам.

Прыемна паразмаўляць з сумленнымі людзьмі.

Пасля бесперабойна звонілі мужчынскія галасы, сцвярджаючы, што гадзіннік згублены менавіта ў такі і такі дзень, і паграбавалі ў Янкайціса дакладнай інфармацыі.

Янкайціс зусім страціў веру ў людзей.

— Банда махляроў! — абураўся ён. — Да паўночы не пакідаюць чалавека ў спакоі. Шукаюць тое, чаго не згубілі.

На наступны дзень у кабінёце Янкайціса сабраўся ўвесь персанал на чале з эканамістам.

— Учора ўвесь вечар думалі, што гэта за знойдзеная рэч, але хіба ад цябе што-небудзь даведаешся? — наракаў начальнік аддзела.

У той вечар тэлефон маўчаў, як заклаты. Толькі пасля паўночы Янкайціса падняў з ложка доўгі трывожны званок.

— Я гавару з Шаўляй, — пачуў ён у трубцы далёкі голас. — Гэта вы знайшлі гадзіннік?

— Так, я.

— Вельмі добра. Я падумаў, што можа вы і мой акардэон знойдзеце. Згубіў яго на калгасным вяселлі. Гляджу — гадзіннік на руцэ, а акардэона няма, як скрозь зямлю праваліўся... — тут у трубцы штосьці трэснула, і размова перарвалася.

Нарэшце праз тыдзень пазваніў гаспадар гадзінніка, апісаў сваю рэч і назваў адрас.

— Вялікае дзякуй. А гадзіннік можаце пакінуць сабе. Са злосці выкінуў яго. Псаваўся і псаваўся.

Янкайціс плюнуў і адаслаў гадзіннік па пошце.

З літоўскай мовы пераклаў
У. СТРУМІЛА

Ян ГЕРСКІ

ЗРАЗУМЕЎ

Неяк жонка сабралася паехаць у госці. Прачнуўся я, а яна ўжо з чамаданами ля дзвярэй стаіць.

— Ты ж, Вася, — кажа, — галодны не сядзі. Там, на другой паліцы, зверху, у трэцім слоіку злева, вермішэль стаіць. У халадзільніку ў самым нізе масла вазьмі, у шуфлядцы пад пакетам з мукой перац ляжыць,

а ў ваннай за скрыначкай з мылам, што пад пральнай машынай, бульба. У шафе за аптэчкай тры пакецікі стаяць, дык у сярэднім соль будзе, а пад сталом на кухні ў чацвёртым слоіку злева ў другім радзе ад сцяны гуркі стаяць. Ты ж тут глядзі, галодны не сядзі. Зразумеў?

— Зразумеў, — адказваю. — Шчасліва даехаць.

На першай старонцы вокладкі: лабарантка цэнтральнай лабараторыі Гомельскага хімічнага завода імя 50-годдзя СССР намсамолка Іна Пераслаўцава.

Фота М. Мінковіча.

На чацвёртай старонцы вокладкі: вяселле.

Фота Я. Коктыша.

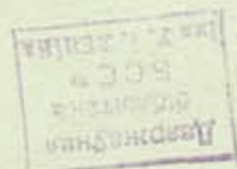
Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041. Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця — 32-38-14, аддзелаў сельскага жыцця і пісем, культуры і літаратуры, быту — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар М. У. Васілеўская. Журнал «Работница и крестьянка» на беларускамоўным мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 04161. Здадзена ў набор 30/VIII-1974 г. Падп. да друку 24/IX-1974 г. Ум. л. 5. Ул. выд. л. 7,3. Фармат 60×90¹/₁₆. Дадатак — выкрайка. Тыраж 472 962 экз. Зак. 1176. Цана 15 кап.

B0000000 198 1349

+ прил.

Цана 15 кап.

Індэкс 74995